

Styrets oppgaver og ansvar i aksjeselskaper

Kandidat nr:

Veileder: Olav Fr. Perland

Leveringsfrist: 25. april 2004

Til sammen 17808 ord (eks. forside, innholdsfortegnelse og litteraturliste)

20. april 2004

Styrets oppgaver og ansvar i aksjeselskaper

	Side
1 Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling	4
1.2 Avgrensning	4
1.3 Begrepsavklaring/definisjoner	5
1.4 Oppbygging av oppgaven	6
2 Rettskilder	7
3 Selskapsorganene – oversikt	8
3.1 Generalforsamlingen	8
3.2 Bedriftsforsamling	8
3.3 Styret	8
3.4 Daglig leder	9
3.5 Ledende ansatte	10
3.6 Revisor	10
3.7 Granskere mv.	10
4 Ulike perspektiver på styret	12
4.1 Arbeidskollegium	12
4.2 Lovbestemt organ	13
5 Etablering av styret	15
5.1 Krav til styresammensetning	15
5.2 Hvem velger styret	15
5.3 Valgbarhet, tjenestetid mv.	16
6 Styrets arbeidsoppgaver	18
6.1 Hva regulerer styrets arbeidsoppgaver	18
6.1.1 Aksjelovene	18
6.1.2 Vedtekter	18
6.1.3 Instruks	18
6.2 Forvaltning av selskapet	19
6.2.1 Organisering	20
6.2.2 Planer og budsjetter	20
6.2.3 Økonomisk stilling	21
6.2.4 Kontroll	22
6.2.5 Myndighetsutøvelse – misbruk	22
6.2.6 Selskaps –og kapitalendringer	23
6.2.7 Årsoppgjør	24
6.2.8 Andre oppgaver	25
6.3 Tilsynsansvar	26
6.3.1 Tilsyn med daglig ledelse	26
6.3.2 Tilsyn med virksomheten for øvrig	26
6.4 Egenkapital	27

6.4.1	Krav til egenkapital	27
6.4.2	Handleplikt	28
6.4.3	Insolvens mv.	29
6.5	Risikoforhold	30
6.6	Nærmere om styreleders plikter	31
6.7	Styrevedtak og protokoll	33
6.7.1	Styrevedtak	33
6.7.2	Protokoll	35
7	Styrets forhold til øvrige selskapsorganer	37
7.1	Generalforsamlingen	37
7.2	Daglig leder	40
7.2.1	Daglig leders generelle plikter	
7.2.2	Saksforberedelse	41
7.2.3	Rapportering	42
7.3	Revisor	44
8	Ansvarsbestemmelser	47
8.2	Sivilrettslig ansvar (erstatningsansvar)	47
8.2.1	Grunnleggende erstatningsregler	48
8.2.2	Ansvar i eller utenfor kontraktsforhold	49
8.2.3	Aksjelovens bestemmelser	49
8.2.4	Aktuelle forsømmelser	54
8.2.5	Fremmelse av krav	57
8.2.6	Rettergangsregler	58
8.3	Strafferettslig ansvar	58
8.3.1	Aksjelovens bestemmelser	58
8.3.2	Straffeloven	61
8.3.3	Påtale	65
8.3.4	Beviskravet	65
8.4	Rettspraksis	66
8.4.1	”Klassiske” dommer	66
8.4.2	Andre dommer	68
9	Hvordan beskytte seg	69
9.1	Gjøre god jobb	69
9.2	Protokoll	69
9.3	Styreansvarsforsikring	69
10	Utviklingstendenser	71
10.1	Presiseringer i ny aksjelovgivning	71
11	Konklusjon	73
	Litteraturliste	

Styrets oppgaver og ansvar i aksjeselskaper

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tema for denne fremstilling er å beskrive og vurdere styrets oppgaver og ansvar i aksjeselskaper. I det ligger å gjennomgå hva styret ut fra lovgivningen forutsettes å beskjeftige seg med, samt hva konsekvensene kan bli hvis styret ikke oppfyller de krav som er stilt, både sivilrettslig og strafferettslig.

1.2 Avgrensning

Det er mange måter å organisere økonomisk aktivitet på. I de fleste selskaps –og organisasjonsformer finnes det et styre som sitter med den øverste utøvende myndighet og eventuelt det øverste ansvar. Oppgaver og plikter følger til dels av lovgivningen og til dels av ulovfestede regler.

Denne fremstilling skal ta for seg de regler som gjelder for styret i aksjeselskaper, og som i hovedsak følger av aksjelovgivningen. I praksis er det slik at reglene for aksjeselskaper ofte blir anvendt som retningsgivende også for andre selskapsformer. Ut fra et slikt perspektiv kan fremstillingen få et gyldighetsområde utover selve selskapsformen aksjeselskap. Men i tillegg har for eksempel selskapsloven (21. juni 1985 nr. 3) bestemmelser om styrets oppgaver og plikter for de selskapstyper som omfattes av den loven. Disse er på en del områder parallelle til bestemmelsene i aksjeloven(e).

Også mange andre lover pålegger styret plikter. Eksempler kan være regnskapsloven (17. juli 1998 nr. 56), og når situasjonen eventuelt måtte oppstå, konkursloven (8. juni 1984 nr. 54). Som vi kommer nærmere tilbake til, har også straffeloven (22. mai 1902 nr. 10) bestemmelser som innebærer konsekvenser for styrets plikter og ansvar.

Dessuten vil kontraktslovgivningen i sin alminnelighet ha betydning for styrets arbeid. I tillegg kommer de ulovfestede regler innen de ulike rettsområder. Det samme gjelder spesiallovgivning innen de enkelte næringsområder hvor selskaper driver virksomhet.

Aksjeselskapslovgivningen skiller mellom to typer selskaper – aksjeselskaper (AS) og allmennaksjeselskaper (ASA).

Denne fremstillingen skal ta utgangspunkt i AS-selskapene. Disse representerer det store flertall i antall. I de mindre og mellomstore selskapene ligger de største utfordringene når det gjelder vurderingen av styrearbeidet. En god hypotese kan være at her varierer kvaliteten mer enn i de største selskapene.

Svært mye er likt og mange bestemmelser parallelle i de to aksjelover. Det vil derfor bli mye overlapping ved å behandle begge lovene. Der det er interessant og relevant i relasjon til styrets arbeid, vil det også bli referert eksplisitt til ASA-loven.

1.3 Begrepsavklaring/definisjoner

Aksjeloven vil bli omtalt som asl og allmennaksjeloven som asal, i tråd med forkortelsene i Norges Lover.

Styremedlemmer vil i tredje person entall bli omtalt som ”han”. Dette er i denne sammenheng en nøytral og praktisk forenkling som ikke innebærer at det gjelder andre regler for kvinnelige styremedlemmer enn for mannlige.

Begreper som ”aksjonærer” og ”aksjeeiere” vil kunne bli brukt om hverandre. Det samme gjelder begreper som ”loven” og ”reglene”. Mer presist er jo ”rettsregelen” det resultat man kommer frem til etter at loven er tolket.

1.4 Oppbygging av oppgaven

Fremstillingen tar utgangspunkt i aksjelovens bestemmelser vedrørende styrets plikter og ansvar (kfr. pkt. 2 nedenfor). Som nevnt vil det dreie seg om to hovedproblemstillinger:

- hva er styrets oppgaver?
- hva kan konsekvensene bli hvis styret ikke gjør det som det forutsettes å gjøre?

Det første punkt dekkes i hovedsak av avsnitt 5, 6 og 7. Det annet punkt dekkes av avsnitt 8 og 9. I forkant av dette vil avsnitt 3 gi en oversikt over de ulike selskapsorganer. Avsnitt 4 vil kort beskrive de ulike perspektiver man kan se styret fra. I etterkant av hovedavsnittene vil avsnitt 10 og 11 oppsummere utviklingstendenser man kan synes å se.

Fremstillingen vil i stor utstrekning basere seg på aksjeloven(e)s utforming kombinert med denne kandidats egne erfaringer fra et betydelig antall styreverv. Den vil således kunne atskille seg noe fra en mer ”teoretisk/vitenskapelig” innfallsvinkel. Et viktig poeng med fremstillingen er å forsøke å bidra med egne erfaringsbaserte vurderinger fremfor først og fremst å sitere andres. Men i bakgrunnen ligger selvsagt juridisk og styrefaglig litteratur som det vil bli henvist til hvor det er relevant. Rent teknisk vil det bli gjort gjennom henvisninger i parentes, og ikke fotnoter. Det aktuelle materiale vil også fremgå av litteraturlisten.

2 Rettskilder

De viktigste rettskilder vil være aksjeloven av 13. juni 1997, benevnt asl, samt straffeloven (22. mai 1902 nr. 10) når det gjelder straffansvarsforhold.

I tillegg vil enkelte bestemmelser fra de lover som er nevnt i pkt. 1.2 bli trukket inn.

Forarbeidene vil gi nyttig veiledning når man skal tolke seg frem til en regel. Det er felles forarbeider for de to aksjelover. Men det har gått i to runder. Først NOU 1992:29 med påfølgende Ot prp nr 36 1993-94 og Innst O nr. 45 1994-95. Deretter kom NOU 1996:3 med påfølgende Ot prp nr. 23 1996-97 og Innst O nr. 80 1996-97. Videre forhandlinger i Odelsting og Lagting.

Dessuten har Norge gjennom EØS-avtalen (kfr. art 77 med henvisning til vedlegg XXII) forpliktet seg til å bringe sin selskapslovgivning i samsvar med de krav som EU stiller til medlemslandene.

Litteraturlisten viser som nevnt foran hva som er benyttet av juridisk teori.

En del sentrale dommer innen rettspraksis vil bli oppsummert under avsnitt 8.4.

3 Selskapsorganene - oversikt

3.1 Generalforsamlingen

Gjennom Generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet (asl § 5-1). Generalforsamlingen har som hovedregel både instruksjons- og omgjøringsmyndighet overfor andre selskapsorganer. Begrepet ”generalforsamling” omfatter både *selskapsorganet* generalforsamling samt *møteformen* generalforsamling, altså det møte hvor aksjonærene møtes for å utøve sin myndighet.

3.2 Bedriftsforsamling

Reglene om bedriftsforsamling finnes i asl § 6-35 og , i hovedsak, i asal § 6-35 til 6-40. Bedriftsforsamling er i praksis mest aktuelt for de større selskaper, som ofte vil være ASA. Asal har derfor mer detaljerte bestemmelser om bedriftsforsamling, som det henvises til fra asl.

Bedriftsforsamlingens hovedoppgaver er å velge styret, herunder styrets leder, føre tilsyn med forvaltningen av selskapet, samt treffe avgjørelse i saker som gjelder investeringer av betydelig omfang og rasjonalisering/omlegging av virksomheten med konsekvenser for arbeidsstyrken (asal § 6-37).

3.2 Styret

Styrets oppgaver, plikter og ansvar er hovedtema for denne fremstillingen. I denne innledningsvise oversikt skal det derfor bare nevnes at styret har det overordnede ansvar for *forvaltningen* av selskapet og *tilsyn* med dets virksomhet. Betydelig ansvar kan inntre om styret ikke skjøtter denne oppgaven på en forsvarlig måte. Hovedfokus i den videre fremstilling vil være nettopp på disse problemstillingene.

Det er viktig å understreke at det er *selskapet* som er styrets oppdragsgiver. Det er dit lojaliteten skal rette seg. Dette er en problemstilling som ofte reiser seg både når ulike aksjonærgrupper knives, og i relasjon til ansattevalgte styremedlemmer. Da kan det ofte oppstå en lojalitetskonflikt: Representerer vi spesielle aksjonærgrupper, de ansatte eller selskapet? Man må prinsipielt skille mellom det grunnlag et styremedlem er *valgt* på, og de plikter og ansvar vedkommende har når han først er blitt styremedlem. Men i praksis fravikes nok ofte denne ideelle fordring. Mange styrer fremtrer som et forum hvor ulike utenforliggende interesser møtes og hvor viktige beslutninger kommer som en konsekvens av forhandlinger mellom parter som har til dels motstridende og til dels sammenfallende interesser. Da blir styret å sammenligne med en koalisjonsregjering. Styreleder må da beherske kunsten å bære staur på Bortenski vis. I verste fall kan det føre til handlingslammelse og skade for selskapet.

3.4 Daglig leder

Utgangspunktet er at selskapet skal ha en daglig leder. I selskaper med aksjekapital på mindre enn tre millioner kroner kan styret likevel bestemme at selskapet ikke skal ha daglig leder (asl § 6-2). I så fall står styrelederen for den daglige ledelse, med mindre det bestemmes at det er *styret* som skal stå for den daglige ledelse (asl § 6-14 (1)).

Vedtektene kan bestemme at generalforsamling eller bedriftsforsamling skal ansette daglig leder. Ellers ligger denne myndigheten til styret (asl § 6-2 (2) og (3)).

I praksis ansettes daglig leder som oftest av styret. Mange vil hevde at nettopp dette er styrets viktigste oppgave – ”hire and fire” daglig leder.

Den viktigste relasjon mellom selskapsorganer er forholdet mellom styret og daglig leder. Dette vil vi komme nærmere tilbake til i pkt. 7.2 – Forholdet mellom styre og daglig leder.

3.5 Ledende ansatte

”Ledende ansatte ” er en litt upresis betegnelse på gruppen av ansatte som befinner seg på et kommandonivå under daglig leder. Hvem dette omfatter vil avhenge av selskapets størrelse og struktur. I asl møter vi begrepet ”ledende ansatt” i kap. 19 Straff , men ikke i kap. 17 Erstatning mv. I asl § 19-1 (2) heter det:

”Ledende ansatt som er tildelt myndighet til å treffe beslutning på selskapets vegne innenfor avgrensede saksområder, og som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelse gi i eller i medhold av loven her under utøvelsen av sin myndighet, straffes.....”

I praksis vil styrets muligheter til å utføre sine plikter, samt det ansvar som vil kunne følge, i stor grad avhenge av det arbeid som ”ledende ansatte” gjør. En fremstilling av styrets oppgaver og ansvar må derfor også innbefatte denne gruppen.

3.6 Revisor

Revisor(er) velges av generalforsamlingen, som også fastsetter revisors honorar (asl § 7-1).

En nærmere beskrivelse av forholdet mellom styre og revisor følger i avsnitt 7.3.

3.7 Granskere mv.

Asl kap VII (§ 5-25 til 5-27) inneholder bestemmelser om granskning.

Utgangspunktet er asl § 5-25 som sier at:

”En aksjeeier kan fremsette forslag om granskning av selskapets stiftelse, forvaltning eller nærmere angitte forhold ved forvaltningen eller regnskapene”.

Forslaget må i følge bestemmelsen fremsettes på en generalforsamling, ordinær eller ekstraordinær, og hvor det skal fremgå av innkallingen at slikt forslag vil bli fremsatt.

Og det heter videre i asl § 5-25 (2):

”Får forslaget tilslutning av aksjeeiere som har minst en tidel av den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen, kan enhver aksjeeier innen en måned etter generalforsamlingen kreve at skifteretten ved kjennelse beslutter granskning”.

Pliktene og oppgavene for granskerne er ikke nærmere definert. Det må legges til grunn at dette vil avhenge av situasjonen i det enkelte tilfelle.

Og for styret vil deres konklusjon i en gitt situasjon kunne fremstå som en tung realitet.

4. Ulike perspektiver på styret

Styrets arbeid og funksjon kan analytisk belyses ut fra ulike perspektiver og vinkler. Betraktningmåtene er ikke gjensidig utelukkende. Det blir på en måte som å betrakte et sjakkbrett: Er det et hvitt brett med sorte ruter, eller er det et sort brett med hvite ruter?

4.1 Sosial gruppe og arbeidskollegium

Man kan vurdere styret som et arbeidskollegium. Da kan man se på styret som et

- strategigivende organ
- kontrollerende organ
- rådgivende organ
- besluttende organ

eller en kombinasjon av disse roller.

I et slikt perspektiv må man vurdere styret ut fra dets sammensetning og arbeidsform:

- hvilken kompetanse bør det enkelte styremedlem ha for å få en god helhet
- hvordan bør det praktiske styrearbeid organiseres
- hvordan bør det enkelte styremedlem opptre
- hvordan bør saksforberedelse legges til rette
- hva med forholdet til daglig leder

Styret kan også betraktes ut fra et gruppesosialt perspektiv:

- som en løst sammensatt gruppe (hvor $2+2 = 4$?)
- som et konflikthåndteringsorgan (hvor $2+2 = 3$?)
- som et reelt team med et effektivt lagspill (hvor $2+2 = 5$?).

4.2 Lovbestemt organ

Men man kan også tilnærme seg styret ut fra de rettsregler som gjelder. Disse er først og fremst nedfelt i aksjelovgivningen. Det er det som er utgangspunktet for denne fremstillingen. Hvilke formelle krav stiller lovgivningen til styrets oppgaver og det eventuelt medførende ansvar?

Grensene mellom de ulike perspektiver er flytende.

Lovgivningen oppstiller en rekke krav til styret – hvordan det velges, hva det skal beskjeftige seg med og hvordan saker skal behandles.

Poenget med å etablere slike rammer er å skape en viss trygghet for at et selskaps styre på best mulig måte skal ivareta de interesser det er satt til å ivareta. Det omfatter hensynet til eiere, kreditorer, ansatte og samfunnet i sin alminnelighet.

Samtidig er det viktig å være klar over at de rammer som lovgivningen gir, bare er *rammer*. De gir ingen egentlig garanti for at styret på en god måte ivaretar de interesser som er nevnt ovenfor. Det kan kanskje trekkes en parallell til vinlovgivningen i land som Frankrike, Italia, Tyskland og andre. Vinlovene oppstiller en rekke krav (knyttet til geografi, druetype, jordsmonn, produksjonsmetode, lagring etc.) for at en vin skal bli godkjent under en gitt betegnelse. Poenget er å forsøke å sikre at vinen tilfredsstillende de kvalitetskrav man må kunne forvente av den aktuelle betegnelsen. Det gir en viss trygghet, men ingen endelig garanti for at vinen er ”god”. Det finnes mye dårlig vin som oppfyller lovens krav.

Det samme gjelder selskapslovgivningen. Det stilles en del krav til styrefunksjonen. Men det betyr ikke nødvendigvis at ethvert styre som fyller de formelle kravene er et godt styre for sitt selskap. Og omvendt: Det kan godt tenkes at et styre som *ikke* fyller alle kravene likevel er et godt styre, i relasjon til det som det egentlig dreier seg om,

nemlig å styre en virksomhet for å skape selskapsmessige og samfunnsmessige verdier, arbeidsplasser og livsgrunnlag.

Poenget med disse betraktninger er at oppfyllelse av loven ikke i seg selv er det overordnede målet. Loven må sees som lovgivers forsøk på å skape et egnet virkemiddel. I vurderingen av et gitt styre må man også legge vekt på det som i rettskildelæren betegnes som *reelle hensyn*. Hva er godt, hensiktsmessig og fornuftig? Man må ikke bli for formalistisk i forhold til lovens bokstav. Men det må tilføyes at loven åpner for et betydelig skjønn når det gjelder styrets eget ansvar for hvordan forvaltningsansvaret skal ivaretas.

Men *denne* fremstilling vil først og fremst ta utgangspunkt i *lovens* krav til styret og dets arbeid.

5 Etablering av styret

5.1 Krav til styresammensetning

Styret skal som utgangspunkt ha minst tre medlemmer, men kan ha færre hvis aksjekapitalen er mindre enn tre millioner kroner (asl § 6-1). Generalforsamlingen bestemmer *om* det skal velges varamedlemmer, og velger eventuelt disse. Hvis styret har færre enn tre medlemmer *skal* det velges minst ett varamedlem (asl § 6-3).

Styremedlemmer må være myndige, og må dessuten ikke være under konkurskarantene (kfr. konkurslovens kap XVIII). Vilkårene for konkurskarantene er nedfelt i kkl § 142. Hvis det etter en konkurs viser seg at skyldneren ”med skjellig grunn kan mistenkes for en straffbar handling i forbindelse med konkursen” eller ”på grunn av uforsvarlig forretningsførsel er uskikket til å stifte et nytt selskap eller å være styremedlem...” så kan han etter en helhetsvurdering bli ilagt konkurskarantene.

Hvor godt styret egentlig er, vil avhenge av antall styremedlemmer og deres forutsetninger. I et mellomstort selskap bør det kanskje være rundt 5. Disse må samlet sett ha kompetanse, tid og tilstrekkelig uavhengighet i forhold til ledelsen til å kunne skjøtte vervet på en fornuftig måte.

5.2 Hvem velger styret

Hovedregelen er at styret velges av generalforsamlingen (asl § 6-3). Styrets leder velges av generalforsamlingen eller av styret selv (asl § 6-1).

Har selskapet bedriftsforsamling, så velger denne styret og styrets leder. Som nevnt under pkt. 3.2 fastsetter asal § 6-37 som en hovedregel at hvis selskapet har bedriftsforsamling, så skal en tredel (minst to) av styremedlemmene velges blant de ansatte, såfremt minst en tredel av bedriftsforsamlingens medlemmer krever det.

Asl § 6-4 gir regler om ansattes rett til å velge styremedlemmer, også når selskapet ikke har bedriftsforsamling. Det går grenser ved 30, 50 og 200 ansatte. Hovedreglene for ansattes styrerepresentasjon kan punktvis oppsummeres slik:

- Mer enn 30 ansatte og ikke bedriftsforsamling – ett styremedlem og en observatør
- Mer enn 50 ansatte og ikke bedriftsforsamling – minst to styremedlemmer eller inntil en tredjedel av styret
- Mer enn 200 ansatte, og (avtalt) ikke bedriftsforsamling – ett styremedlem med varamedlem, eller to observatører med varamedlemmer i tillegg til representasjonen som ved 50 ansatte (foregående punkt).

Asl §6-5 gir regler om ansattes rett til å velge styremedlemmer i konsernforhold. Uten å gå inn i detaljene så er hovedpoenget at man ser på den reelle selskapssituasjon, uavhengig av hvordan systemet rent formelt måtte være organisert. Man skal ikke uten videre kunne unndra seg ansatterepresentasjon ved selskapsrettslige prokuratorknep.

5.3 Valgbarhet, tjenestetid mv.

Asl § 6-11 sier at minst halvdel av styrets medlemmer skal være bosatt i Norge. EØS-området regnes som "Norge" i denne sammenheng. Realiteten i dette er at i de aller fleste praktiske situasjoner eksisterer det ikke lenger noen nasjonal begrensning.

Asl § 6-6 sier at den normale tjenestetid, dvs. valgperiode, er to år. Vedtektene kan fastsette andre lengder på valgperioden, men ikke mer enn fire år. Den faktiske tjenestetid vil normalt være, og bør være, mer enn to år. Dette fordi det oftest vil ta tid for et styremedlem å sette seg inn i virksomheten og effektivt bli i stand til å bidra til selskapets utvikling. Aksjelovgivningen har ingen øvre grense for tjenestetiden i et styre. Men i spesiallovgivningen - for eksempel i banklovene - finnes slike begrensninger. Der heter det bl.a. at man ikke kan være styremedlem (gjelder også andre verv) "i et sammenhengende tidsrom lenger enn 12 år" (kfr. forretningsbanklovens § 13 a).

Asl. § 6-7 har regler om tilbaketreden og avsetting før tjenestetiden opphører.

Et styremedlem har rett til å trekke seg hvis det foreligger en "særlig grunn". Det skal gis "rimelig forhåndsvarsel" til den som har valgt styremedlemmet.

Det reelle innhold i denne bestemmelse kan diskuteres. Hvis et styremedlem føler seg ubekvem med sitt verv, enten det skyldes samarbeidsforholdene i styret, selskapets strategi e.l., så er det trolig hverken i selskapets eller styremedlemmets interesse at vedkommende fortsetter. Terskelen bør slik sett være lav. På den annen side: Hvis selskapet går mot vanskeligheter og en truende konkurs, så bør det ikke være for enkelt å trekke seg fra styret for å unngå de belastninger og ubehageligheter som en slik situasjon vil kunne medføre. Uansett kan man ikke løpe fra ansvaret for de beslutninger man har vært med på å treffe.

Etter asl § 6-7 (2) kan også et styremedlem avsettes av den som har valgt vedkommende (normalt generalforsamling eller bedriftsforsamling), med unntak for ansattevalgte.

6 Styrets arbeidsoppgaver

6.1 Hva regulerer styrets arbeidsoppgaver

Styrets arbeidsoppgaver reguleres i første rekke av

- aksjeloven(e)
- vedtekter
- instruks

6.1.1 Aksjelovene

De nye aksjelovene innebærer i realiteten strengere krav til styret, hvor egenkapital, handleplikt og krav til rapportering er stikkord som vi kommer tilbake til.

6.1.2 Vedtekter

Et aksjeselskap skal ha vedtekter. Vedtektene kan beskrives som selskapets egen grunnlov. De er undergitt en del minstekrav som er angitt i asl § 2-2. Kravene omfatter til dels helt konkrete forhold, så som selskapets firma, forretningskontor, aksjekapitalens størrelse etc, samt det mer vidtfavnende og omtrentlige begrep ”selskapets virksomhet”. I aksjeloven av 1976 var dette betegnet som ”selskapets formål” uten at det i dette ligger noen realitetsendring i den nye lovgivning. I praksis blir formålsparagrafen ofte så bredt formulert at den i realiteten ikke danner noen effektiv begrensning for styrets handlefrihet mht. valg av forretningsområder. Men også formålsparagrafen må undergis tolkning. Hva med det som man kan kalle likeartet virksomhet – hvor langt rekker egentlig formålsparagrafen?

6.1.3 Instruks

I tillegg til lov og vedtekter kan styrets arbeid reguleres ved instruks. Minstekravet er uttrykt i asl § 6-23. I selskaper hvor de *ansatte* har representasjon i styret, *skal* styret

(ikke generalforsamlingen) fastsette en styreinstruks som gir nærmere regler om styrets arbeid og saksbehandling.

At kriteriet ansatterepresentasjon er valgt skyldes at man ønsker å sikre de ansatte en reell kontroll med og oversikt over styrearbeidet. Det er selvsagt ikke til hinder for at instruks også kan fastsettes for styrer hvor ansatte ikke er representert.

Det kan diskuteres i hvilket omfang en styreinstruks er hensiktsmessig. Det kan være praktisk å beskrive regler for saksbehandling, dokumentasjon, møteinnkalling etc. Men spørsmålet er hvor stor reell betydning det egentlig har. Det er gjerne slik at ”noen har snakket sammen” – hvis det virkelig gjelder. Det er skrevet mange styreinstrukser som i liten grad har påvirket begivenhetenes gang. Men når et konkret *ansvar* skal plasseres, så kan selv en sovende instruks få en avgjørende betydning, i den grad det måtte ha funnet sted avvik.

6.2 Forvaltning av selskapet

Styrets hovedoppgaver kan noe forenklet beskrives slik:

- *Forvaltning* av selskapet (asl § 6-12)
- Styrets *tilsynsansvar* (asl § 6-13)

Det kan diskuteres om disse bestemmelsene representerer en reell innskjerpelse av styreansvaret, eller om det samme tidligere gjaldt på ulovfestet grunnlag. Et hovedtrekk synes å være at styret forventes å opptre mer *proaktivt* i forhold til selskapets virksomhet. Men rettspolitisk bør man kanskje ikke ta for store sprang i en slik sammenheng.

I dette avsnittet (6.2) skal vi se noe nærmere på forvaltningsansvaret. Tilsynsansvaret kommer vi tilbake til i avsnitt 6.3.

De viktigste forvaltningsplikter er angitt i asl § 6-12.

6.2.1 Organisering

Asl § 6-12 (1) sier, i tillegg til at forvaltningen av selskapet ligger under styret, at styret skal sørge for en *forsvarlig organisering* av virksomheten.

Hovedpoenget er at selskapet må ha et *tilstrekkelig* og *kvalifisert* personale og at det i organisasjonen er *klare ansvarslinjer*. For et styre, som i de fleste tilfelle vil være eksternt i forhold til den daglige virksomhet, er dette en krevende oppgave å overvåke. Men allerede her er styret på generelt grunnlag tillagt en proaktiv rolle. Bestemmelsen innebærer at styret ikke bare kan nøye seg med å registrere det som skjer. Det må ta en aktiv rolle.

Det bekreftes av paragrafens øvrige ledd.

Det viktigste styret kan gjøre for å ivareta denne forpliktelsen, er å sørge for en kompetent daglig ledelse. I det ligger at den daglige leder samt hans nærmeste medarbeidere må ha en faglig sammensetning, personlig integritet, og evne til å kommunisere både gode og dårlige nyheter på en slik måte at styret til enhver tid har en realistisk oppfatning av den virkelige situasjon. Her er styrets personforståelse viktigere enn dets faglige innsikt.

6.2.2 Planer og budsjetter

Asl. § 6-12 (2) sier at styret *i nødvendig utstrekning* skal fastsette planer og budsjetter for selskapets virksomhet.

Etter min vurdering er "*i nødvendig utstrekning*" et nøkkelbegrep. Ut fra en bedriftsøkonomisk synsvinkel kan det være grunn til å reise spørsmål ved verdien av formelle planer og budsjetter, til tross for en overveldende faglitteratur, forsknings- og undervisningstradisjon knyttet til emnet. Er budsjettering en hensiktsmessig måte å forberede seg til fremtiden på? Noen ganger er det kanskje det, andre ganger ikke. Det finnes også andre virkemidler og metoder for effektiv styring. Forøvrig er det slik at når avvik mellom budsjett og regnskap oppstår, og det gjør det som oftest, så er det

påfallende hvor ofte man legger til grunn at det er noe galt med regnskapet og ikke med budsjettet. Men da dette er en bedriftsøkonomisk og ikke en juridisk problemstilling, skal den ikke forfølges videre her.

Men loven krever at styret *i nødvendig utstrekning* skal utarbeide planer og budsjetter. Det blir en lovtolkning/subsumsjon å vurdere hva det innebærer i det konkrete tilfelle, men i praksis vil nok mye hvile på styrets eget skjønn.

Videre sier asl § 6-12 (2) at styret *kan* fastsette retningslinjer for virksomheten. Også her åpner loven for bruk av skjønn. Når formelle retningslinjer er hensiktsmessige og når de ikke er det, vil avhenge av virksomhetens natur. Retningslinjer kan gis i ulike former, - for å bruke uttrykk fra forvaltningsretten – som en forskrift, eller som enkeltvedtak.

6.2.3 Økonomisk stilling

Styrets aktivitetsplikt er ytterligere understreket i asl § 6-12 (3). Bestemmelsen sier at styret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll.

Begrepene ”skal holde seg orientert” og ”plikter å påse” innebærer at styret ikke bare passivt skal forholde seg til den informasjon det måtte motta. Det må også med en kritisk holdning be om den informasjon det ikke har fått, men som er nødvendig for å bedømme selskapets stilling.

Dette er således en del av styrets forvaltningsansvar.

6.2.4 Kontroll

Asl 6-12 (4) fastslår at styret skal iverksette de undersøkelser det finner nødvendig for å kunne utøve sine oppgaver. Det skal gjøres hvis det kreves av ett eller flere av styremedlemmene.

Her ligger i praksis et betydelig problem når det gjelder å oppnå det som må antas å være lovgivers intensjon, nemlig at styret reelt sett skal kunne ivareta sine plikter. Man kan tenke seg ulike situasjoner.

Det kan være et styre som i utgangspunktet er fredelig, og som kanskje i realiteten er valgt på initiativ av en sterk daglig leder. Når de første røde lampene begynner å blinke, vil man i en slik situasjon oppleve at det er en høy terskel som skal forseres før ett eller flere styremedlemmer forlanger iverksatt undersøkelser. Og da kommer de gjerne for sent.

Men det kan også tenkes en situasjon med konflikt innad i styret, eller mellom styremedlemmer og daglig leder. Da kan retten til å iverksette undersøkelser bli benyttet i en maktkamp og ikke først og fremst for å bringe fakta på bordet.

I begge disse tilfeller står man overfor et styre som har problemer med å gjøre jobben sin.

6.2.5 Myndighetsutøvelse – misbruk

Asl § 6-28 sier at styret eller andre som representerer selskapet ikke må foreta seg noe som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning. Bestemmelsen sier videre, i annet ledd, at styret og daglig leder ikke må etterkomme noen beslutninger av generalforsamlingen eller annet selskapsorgan hvis beslutningen strider mot lov eller selskapets vedtekter.

Dette må sees på som en kodifisering av det som bør ligge til grunn som alminnelige etiske retningslinjer for virksomheten i ethvert selskap.

6.2.6 Selskaps – og kapitalendringer

Med selskapsendring menes her fusjon eller fisjon. Med kapitalendring menes økning eller nedsettelse av aksjekapitalen.

I begge disse problemstillinger har styret en sentral funksjon.

Asl kap. 13 gir bestemmelsene om fusjon (sammenslåing av aksjeselskaper), og kap. 14 bestemmelsene om fisjon (deling av aksjeselskap).

Det vil føre for langt å gå inn på alle de tekniske og kapitalmessige sider ved en fusjon eller fisjon. Poenget er å peke på styrets rolle i en slik sammenheng. En hovedbestemmelse er uttrykt i asl § 13-3 (1):

”Styrene i de selskapene som skal fusjonere, skal utarbeide en felles fusjonsplan”

§§ 13-6 til 13-8 går nærmere inn på hva fusjonsplanen skal inneholde.

Bestemmelsene retter seg i særlig grad mot fusjonstekniske forhold. Men de skal bidra til å sikre at de som skal forholde seg til fusjonsforslaget - aksjonærer, ansatte og evt. bedriftsforsamling, - skal ha et betryggende faktagrunnlag å bedømme dette på.

Ved fisjon skal styret på tilsvarende måte utarbeide en fisjonsplan (asl § 14-4) . Videre har styret en opplysningsplikt overfor egen generalforsamling og overfor styret i et overtakende selskap mht. vesentlige endringer i eiendeler, rettigheter og forpliktelser som måtte ha funnet sted i tiden mellom undertegningen av fisjonsplanen og behandlingen av fisjonsplanen i generalforsamlingen (asl § 14-5).

I tillegg til fusjon og fisjon vil forhøyelse eller nedsettelse av aksjekapitalen representere det man med en fellesbetegnelse kan kalle kapitalmessige selskapsendringer. Slike

beslutninger treffes av generalforsamlingen, men det er *styret* som skal utarbeide forslag. Forslaget skal være begrunnet (asl. §§10-3 og 12-3).

Generalforsamlingen kan gi styret *fullmakt* til å forhøye aksjekapitalen, ut fra forslag fra styret selv. Reglene for dette finnes i asl §§ 10-14 til 10-19.

6.2.7 Årsoppgjør

Aksjeloven av 1976 hadde et eget kapittel om årsoppgjør. Dette er nå lagt over i den nye regnskapsloven som ble vedtatt i 1998.

Det er styrets oppgave å utarbeide forslag til årsregnskap og årsberetning, som er to separate dokumenter. Etter regnskapslovens § 3-5 skal årsregnskap og årsberetning underskrives av samtlige styremedlemmer, samt daglig leder hvis selskapet har det. Loven har krav til hva årsregnskap og årsberetning skal inneholde. Regnskapslovens § 3-2 definerer kravet til årsregnskapets innhold (resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling, noteopplysninger), og § 3-3 kravet til årsberetningens innhold, hvor ”forutsetningen om fortsatt drift” kanskje er det viktigste.

De fleste aksjeselskaper har som formål å skape verdier som på en eller annen måte skal komme aksjonærene til gode. En måte å tilføre aksjonærene verdier på er gjennom utbytte. Reglene om dette finnes i asl kap 8. Det er generalforsamlingen som treffer beslutning om utbytte-utdeling. Styrets rolle er å fremme forslag. En viktig sperre ligger i at det ikke kan vedtas høyere utbytte enn det styret foreslår eller godtar (asl §8-2). Bestemmelsen er hensiktsmessig for å beskytte selskapet og dets kreditorer mot at selskapet skal bli tappet av et flertall av aksjonærene. Den kan også tenkes å beskytte styret mot det ansvar det måtte komme i hvis kreditorene ikke får oppgjør som følge av at midlene forsvant ut.

På den annen side: Minoritetsaksjonærer (minst 10 %) som føler at de urimelig blir ”tørket ut”, kan anmode skifteretten om å fastsette et høyere utbytte (asl § 8-4).

6.2.8 Andre oppgaver

Omsetning av aksjer.

I aksjeselskap (AS) er begrenset omsetning av aksjene hovedregelen. Erverv av aksjer er betinget av samtykke fra selskapet, med mindre noe annet er fastsatt i vedtektene. Reglene om dette finnes i asl §§ 4-15 ff.

I allmennaksjeselskap (ASA) er stillingen den motsatte. Her er aksjene i utgangspunktet fritt omsettelige, med mindre noe annet er bestemt i vedtektene. Reglene om dette finnes i asal §§ 4-15 ff.

I praksis vil det normalt være styret som håndterer disse samtykkespørsmålene (asl § 4-16).

Vesentlige avtaler.

I asl § 3-8 (1) heter det:

”En avtale om erverv av eiendeler, tjenester eller ytelser fra en aksjeeier mot vederlag fra selskapet som utgjør over en tidel av aksjekapitalen på tidspunktet for ervervet, er ikke bindende for selskapet uten at avtalen godkjennes av generalforsamlingen.”

Styrets oppgave er å fremme dette for generalforsamlingen, herunder ”sørge for at det utarbeides en redegjørelse for ervervet etter reglene i § 2-6.” (asl § 3-8 (3)). Asl § 2-6 gjelder reglene for innbetaling av aksjekapital ved tingsinnskudd.

Aksjeeierbok.

Det er også styrets oppgave å sørge for at en aksjeeierbok, ført på en betryggende måte, blir opprettet (asl § 4-5).

6.3 Tilsynsansvar

Den andre hoveddel av styrets oppgaver, i tillegg til *forvaltningsansvaret*, er *tilsynsansvaret*. Rammene for dette er definert i asl § 6-13. I forhold til tidligere lovgivning er regelen formelt sett ny, selv om den reelt sett vel har vært der før også.

6.3.1 Tilsyn med daglig ledelse

Styret skal føre tilsyn med den *daglige ledelse* og *selskapets virksomhet forøvrig* (asl § 6-13 (1)). Forholdet til daglig leder kommer vi nærmere tilbake til i avsnitt 7.2.

6.3.2 Tilsyn med virksomheten for øvrig

I tilsyn med ”virksomheten for øvrig” ligger flere aspekter.

Ett er den *interne kontroll*. Om dette er en del av forvaltningsansvaret (asl § 6-12 – ”betryggende kontroll”) eller tilsynsansvaret (asl § 6-13) kan for så vidt være en smakssak. Poenget er at det tilligger styret et ansvar for å påse at den totale kontrollfunksjonen i selskapet fungerer tilfredsstillende.

Et annet aspekt ved tilsynsansvaret er å beskytte selskapet mot *misligheter*. Økonomisk kriminalitet synes å være et økende fenomen og en stadig større trussel mot mange virksomheter. Trusselen kan både komme utenfra og innenfra fra egne betroede ansatte i selskapet. Banknæringen, andre bedrifter med kontantbeholdninger og ideelle foreninger (idrettslag etc.) har lang erfaring for at underslag gjerne begås av dem man minst ventet det fra. Ofte er tillit en nødvendig forutsetning for å kunne begå økonomisk kriminalitet, med håp om å kunne komme unna med det. Styrets oppgave er å påse at det finnes gode kontrollrutiner, samt sørge for klare regler om habilitet, håndtering av interessekonflikter og sette etiske standarder.

Det siste tiår har også kravene til *helse- miljø og sikkerhet* (HMS) økt. Både lover (for eksempel arbeidsmiljøloven, forurensningsloven, brann- og eksplosjonsloven, produktkontrollloven og fl.) og forskrifter (internkontrollforskriften av 1997) stiller krav til at styret retter sin oppmerksomhet mot disse forhold. HMS er et område hvor ansvaret ligger primært på arbeidsgiver, og styret har et klart arbeidsgiveransvar.

6.4 Egenkapital

Aksjeloven(e) har en generell bestemmelse om at ”Selskapet skal til enhver tid ha en egenkapital som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet” (asl § 3-4). Regelen er ny i forhold til tidligere lovgivning.

Egenkapitalen er et vesentlig fundament for enhver virksomhet. Svikt her vil ha betydning både for eiere, kreditorer og ansatte. Styret har et særlig ansvar i denne sammenheng. Reglene vil derfor bli gjennomgått, mens regnskapslovgivningen for øvrig vil falle utenfor rammen for denne fremstilling.

6.4.1 Krav til egenkapital

Det generelle kravet til egenkapital i asl § 3-4 inneholder flere nøkkelbegrep.

Det første er hva som ligger i begrepet ”egenkapital”. Ut fra forarbeidene, og ut fra en fornuftig bedriftsøkonomisk synsvinkel, er det en samlet vurdering av selskapets kapitalgrunnlag og økonomiske stilling som er utgangspunktet. Det er de *reelle forhold* som skal vurderes. Disse kan tenkes å avvike fra de regnskapsførte. Dette betyr at de virkelige verdier av eiendelene og forpliktelsene skal legges til grunn. Problemet er at det ofte vil være vanskelig å konstatere hva de ”virkelige verdier” egentlig er. I en utsatt økonomisk situasjon vil man nok finne en tendens til at disse blir overvurdert. Håp dominerer ofte over realisme.

Det neste nøkkelbegrep i bestemmelsen er ”til enhver tid”. Det innebærer at styret kontinuerlig må vurdere situasjonen, uten at det er lett å konkretisere hva ”til enhver tid”

innebærer i dager, uker eller måneder. Det kan være naturlig å se dette opp mot daglig leders rapporteringsplikt ih.t. asl § 6-15 (1), hvor det heter at:

”Daglig leder skal minst hver tredje måned i møte eller skriftlig, gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling”.

Spørsmålet er om dette er tilstrekkelig til å fylle kravet ”til enhver tid”. I ASA skal denne rapporteringen skje minst hver måned (asal § 6-15). Det må i alle fall regnes for å fylle kravet. Men det er rimelig at kravet til styrets oppfølging skjerpes når man nærmer seg grensen for ”forsvarlig egenkapital”.

Egenkapitalen skal altså være forsvarlig ”ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet”.

Her stilles krav til styrets skjønn. Generelt kan det sies at det må legges vekt på hvor eksponert selskapet er for *risikoen* knyttet til forhold utenfor dets kontroll, som for eksempel svingninger i etterspørsel eller priser. Styrets vurdering av risikoforhold vil bli nærmere omtalt i avsnitt 6.5 nedenfor.

Videre er *omfanget av virksomheten* nevnt. I dette ligger at ved utvidelser, oppkjøp el. må styret vurdere hvorvidt dette kan baseres på fremmedkapital eller om det kreves nødvendig styrking av egenkapitalen, med mindre egen fri likviditet gir tilstrekkelig handlingsrom.

6.4.2 Handleplikt

I asl § 3-5 er begrepet *handleplikt* innført. Bestemmelsen pålegger styret en plikt til å treffe tiltak hvis

- egenkapitalen er lavere enn *forsvarlig* (kfr. asl §§ 3-4, 3-5), eller
- hvis det må antas at selskapets egenkapital er blitt mindre enn *halvparten av aksjekapitalen* (asl §3-5).

Forsvarlighetsbegrepet i første punkt innebærer et betydelig element av skjønn.

”Mindre enn halvparten av aksjekapitalen” i punkt to er et mer konkret konstaterbart kriterium. Konsekvensen av en slik regel kan bli at selskapet strukturerer egenkapitalen med en kunstig lav aksjekapital, men med høyere fonds, for å unngå å komme i handlepliktsituasjon ut fra dette kriterium.

Innholdet i handleplikten er at styret *innen rimelig tid* skal innkalle generalforsamlingen, gi den en redegjørelse for selskapets økonomiske stilling og foreslå tiltak som vil gi selskapet en forsvarlig egenkapital. Hva som er *rimelig tid* må vurderes konkret i det enkelte tilfelle. Naturlige momenter i en slik vurdering vil være hvilke verdier som står på spill, og hvilke realistiske muligheter som foreligger til å få tilført ny kapital.

Alternativet til refinansiering er å foreslå selskapet oppløst (asl § 3-5 (2)).

Unnlatelse av å handle kan medføre erstatningsansvar etter asl § 17-1 og straffansvar etter asl § 19-1. Poenget med bestemmelsen (§ 3-5) er at styret og generalforsamlingen har en plikt til å handle i tide, slik at verdier eventuelt kan reddes før det er for sent. Handleplikten inntreffer således før oppbudsplikten etter straffelovens § 283.a.

Unnlatelse av å oppfylle handleplikten kan i praksis vise seg å bli det viktigste ansvarsutløsende moment for styret når dets handlinger skal vurderes av et bostyre, og eventuelt av retten. Det vil utviklingen de neste år trolig gi svar på.

6.4.3 Insolvens mv.

Styret får et særlig ansvar når selskapets økonomiske situasjon blir slik at dekningsmulighetene for kreditorene blir usikre.

Det vil sprengte rammen for denne fremstilling å gå gjennom konkurslovgivningen (konkursloven og dekningsloven). Poenget er å peke på hvilke plikter styret har i en slik situasjon.

Ut fra forvaltningsansvaret tilligger det styret å vurdere hvorvidt selskapet er solvent. Å være *insolvent* (kfr. konkurslovens § 61) innebærer at selskapet er *illikvid* (betalingsudyktig) og *insuffisient* (negativ egenkapital).

I en slik situasjon legges det til grunn at selskapet ikke vil ”kunne tilfredsstillere alle fordringshavere”. Da foreligger det en straffesanksjonert plikt til å begjære åpning av gjeldsforhandling eller konkurs (straffeloven § 283.a).

Begjæring om gjeldsforhandling eller konkurs fremsettes av styret (asl § 6-18).

Da er det viktig å unngå forfordeling av kreditorer. I ”forfordeling” ligger at noen kreditorer får dekning, mens utsikten for andre til å få dekning derigjennom blir forringet. Dette blir nærmere kommentert i avsnitt 8.3.2 om straffansvar, knyttet til straffelovens § 284.

6.5 Risikoforhold

Egenkapitalen skal være forsvarlig ut fra *risikoen* ved selskapets virksomhet (asl § 3-4).

Det stiller krav til styrets forståelse av risikoelementene knyttet til selskapets økonomiske aktiviteter. Her ligger en vesentlig utfordring i mange styrer.

For et styre som møtes kanskje fra 4 til 12 ganger i året, vil det være en krevende oppgave å sette seg inn i virksomheten på en slik måte som lovverket egentlig forutsetter.

Lettere blir det ikke av at rekrutteringsgrunnlaget til et styre kan være så forskjellig: eierkonstellasjon, personlig vennskap, antatt kompetanse, fagekspertise eller en eller annen form for kjendis- eller prestisjefaktor.

Skal styret kunne ta stilling til den totale risikoprofil, og ut fra det vurdere om egenkapital og organisering er forsvarlig, så innebærer det at styret må vurdere forhold så som:

- finansiell struktur
- likviditet
- produkter
- kunder/marked
- leverandører
- organisasjon
- ledelse
- systemer (ikke minst IKT)
- investeringer
- rapporteringsrutiner

Her har lovgiver gitt styret en betydelig utfordring. Så lenge virksomheten går normalt, vil innholdet i utfordringen i begrenset grad komme eksplisitt til uttrykk. Men i det øyeblikk veien går til skifteretten, og bobestyrer trer i aksjon, vil styrets arbeid bli gjenstand for et kritisk lys og konsekvensene av unnlater og uaktsomme feilvurderinger vil kunne bli betydelige. Men her står vi igjen overfor en grunnleggende problemstilling: Økonomisk virksomhet har som formål å skape verdier og livsgrunnlag. Loven skal bidra til å sikre at det skjer på en måte som balanserer ulike interesser mot hverandre. Spørsmålet blir da: Når differanse oppstår – er det da lovgiver som har overdrevet kravene som er stilt eller styremedlemmene som har undervurdert forpliktelsene de har påtatt seg?

6.6 Nærmere om styreleders plikter

Styreleders hovedoppgaver kan beskrives slik:

- få de riktige saker på dagsorden
- sørge for nødvendig forberedelse av sakene (i samråd med daglig leder)
- innkalle til og lede styremøtene
- påse at styrets beslutninger blir fulgt opp

Et formelt grunnlag for dette finner vi i asl § 6-20 (1), som sier:

”Styrelederen skal sørge for behandling av aktuelle saker som hører under styret”

Styreleder har dermed en selvstendig plikt til å sørge for at viktige saker kommer til behandling i styret.

Det innebærer at styreleder må vurdere hva som er vesentlige forhold, og som krever styrebehandling. Styreleder må videre påse at sakene blir behandlet på et adekvat tidspunkt, dvs. *før* reell beslutning er truffet og ikke som sandpåstrøing i ettertid. Styreleder må videre ta standpunkt til *hvordan* sakene skal behandles.

Etter asl § 6-19 er utgangspunktet at saker skal behandles i *møte*, med mindre styreleder finner at saken kan forelegges skriftlig eller behandles betryggende på annen måte. I forhold til tidligere lovgivning, som syntes å forutsette at styrebehandling alltid skulle skje i *styremøte*, har lovgiver her tilpasset seg den praksis som i lang tid har vært vanlig, ikke minst i mindre og mellomstore virksomheter, nemlig at mange saker ble avklart pr. telefon, telefax, e-post eller på andre måter, og at protokollen så senere ble sirkulert for underskrift.

Fordelen med en slik styrebehandling er at den kan være tidsbesparende for det enkelte styremedlem og kostnadseffektiv for selskapet, ikke minst hvis styremedlemmene er bosatt på ulike steder. Ulempen er at man mister den kvalitetssikring som ligger i at meninger brytes ansikt til ansikt over bordet. Det kan sammenlignes med en av hovedidéene bak umiddelbarhetsprinsippet i prosessreglene: ”Dokumenter rødmer ikke”. Generelt er det slik at styrebehandling uten møte stiller strengere krav til dokumentasjon og til det enkelte styremedlems egen vurderingsevne.

For øvrig kan både det enkelte styremedlem og daglig leder *kreve* at saker skal behandles i møte. Årsregnskap og årsberetning *skal* behandles i møte (asl § 6-19).

Utgangspunktet er naturlig nok at styreleder leder møtet. I dennes fravær ledes møtet av varaleder eller en leder valgt for styrebehandlingen.

Saker forberedes som nevnt av styrets leder i samråd med daglig leder. Dette er hjemlet i asl § 6-21, og er en ny bestemmelse i forhold til den tidligere aksjelovgivning. I dette ligger at styrets leder må få nødvendig informasjon fra daglig leder, han må selv være i stand til å vurdere den informasjon han får, og han må påse at det foreligger tilstrekkelig dokumentasjon.

Sakene skal forberedes og fremlegges slik at styret har et tilfredsstillende behandlingsgrunnlag (asl § 6-21). Her kan nok kvaliteten variere vesentlig fra styre til styre. Det juridisk interessante er hvilke konsekvenser svikt på dette punkt skal få den dag det har oppstått tap, og ansvar skal vurderes gjort gjeldende. Ansvarsspørsmål vil bli omtalt senere. Et grunnleggende krav er at det må eksistere årsakssammenheng mellom saksbehandlingssvikt og oppstått tap.

6.7 Styrevedtak og protokoll.

Reglene rundt styrevedtak og protokoll er viktige sider ved styrets arbeidsform. Det er foran nevnt at rapporteringsplikten i AS er minst hver tredje måned og i ASA minst hver måned. Det innebærer at AS må ha minst 4 styrebehandlinger pr. år, i møte eller på annen måte, i ASA minst 12 ganger. Å ta en rapport til etterretning, eller be om ytterligere informasjon, er også en styrebehandling. En mottatt rapport må leses og vurderes. Aksjeloven gir en rekke anvisninger på rammene for hvordan styrearbeidet skal utføres, hvordan vedtak skal treffes og protokoll føres, uten at det kan sees på som detaljerte kjøreregler. Det viktigste er at styret utfører sitt arbeid på en forsvarlig måte, ut fra sitt beste skjønn.

6.7.1 Styrevedtak

Asl § 6-24 fastsetter at styret er vedtaksført når mer enn halvdelen av medlemmene er til stede i styremøtet, eller deltar i styrebehandlingen (utenom møte), med mindre vedtektene har satt strengere krav.

Det er videre et krav at alle styremedlemmene så vidt mulig skal ha hatt anledning til å delta i behandlingen.

Har noen forfall og det finnes varamedlem, så *skal* varamedlemmet innkalles.

Bestemmelsen må antas å ha som formål at en liten gruppe i en gitt situasjon ikke skal kunne "kuppe" en styrebeslutning.

Ut fra asl § 6-25 gjelder et alminnelig flertallskrav, dvs. at et *flertall* av styremedlemmer som *deltar i behandlingen* må stemme for en beslutning. Ved stemmelikhet avgjør møteleders stemme.

Forslag som innebærer en *endring* av etablerte forhold, og her må det legges til grunn et vesentlighetskrav, krever tilslutning fra mer enn en tredel av samtlige styremedlemmer. I praksis vil dette neppe være et strengt krav, da behandling av slike saker normalt må antas å involvere hele styret, slik at "mer enn halvparten" blir det reelle kriterium.

Strengere bestemmelser kan fastsettes i vedtektene.

Asl § 6-26 inneholder en særbestemmelse om reglene ved valg og ansettelse. Her skal bare nevnes regelen om at hvis stemmetallet står likt ved valg av styreleder eller møteleder, så avgjøres valget ved loddtrekning. Det er mulig at dette er en videreføring av tradisjonene fra antikkens Athen. Der ble en rekke viktige valg avgjort ved loddtrekning. For på den måten mente man at gudenes vilje kom til uttrykk.

Asl § 6-27 gir regler om inhabilitet. Hovedregelen er at ingen må delta i behandlingen eller avgjørelsen av saker som en selv (eller noen nærtstående) har fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse i. Regelen omfatter både styremedlem, daglig leder og observatør, selv om det siste ikke er eksplisitt sagt i lovbestemmelsen.

Bestemmelsens ledd (2) legger begrensninger på anledningen til å delta i behandlingen av lån, kreditt eller sikkerhetsstillelse til fordel for seg selv. Det er grunn til å tro at det finnes mange eksempler på at styreprotokollen på dette punkt gir uttrykk for et annet forhold enn det faktiske.

6.7.2 Protokoll

Det skal føres protokoll over styrebehandlingen (asl § 6-29 (1)). Bestemmelsen angir minstekrav til protokollen: Den skal *minst* angi tid og sted, deltakerne, behandlingsmåten og styrets beslutninger . Dette er nye presiseringer i forhold til tidligere lovgivning.

I tillegg til å fylle minimumskravene bør styreprotokollen som en generell regel angi forhold som:

- en fremstilling av saken, referanse til sakspapirer
- hvem møtte utenom styremedlemmene
- hvem redegjorde for saken
- ikke bare vedtak, men også begrunnelse for dette
- på hvilken måte og av hvem skal vedtaket følges opp. Normalt vil dette være daglig leders ansvar

Det er med styreprotokollen som med så mye annet: I normale og gode tider tilbringer den en slumrende tilværelse, eventuelt som en huskelapp for hva som skal følges opp. Dens betydning fremtrer først og fremst når konflikt og uenighet oppstår, når skifteretten får en rolle, eller når søksmål eller strafferettslige forhold skal avgjøres i retten. Ikke minst i det siste tilfellet viser det seg ofte at en enkelt formulering i protokollen kan få avgjørende betydning. Ble revisors rapport lagt frem for styret, eller ble den ikke? Rapporterte daglig leder om de valutaposisjoner han hadde tatt, eller gjorde han det ikke? Hva visste egentlig styret? Hva burde det vite? Litt uhøytidelig og litt i overført betydning, men ikke helt uten sannhetsgehalt, kan man si at det finnes styre hvor menyen til neste styremiddag undergis grundigere behandling enn revisors rapport.

Et godt råd kan være at i selskaper med klar risiko, - så som nystartede, selskaper i utsatte bransjer eller de med svak økonomi -, så bør styrets leder selv ta en aktiv rolle i utforming av formuleringene i styreprotokollen. Det ligger mye makt i å føre pennen. Og det kan være en effektiv form for ansvarsforsikring.

I asl § 6-29 (2) er det også nye presiseringer i forhold til tidligere lovgivning. Hvis styrets beslutning ikke er enstemmig, skal det angis hvem som har stemt for og imot. Ved uenighet kan styremedlem eller daglig leder kreve sin oppfatning innført i protokollen.

Dette er viktig i forhold til styreansvaret.

Styreprotokollen skal underskrives. Asl § 6-29 (3) gir nærmere regler om dette. Regelen er litt forskjellig om behandling har foregått i møte eller ikke. Utgangspunktet er at alle som har deltatt i styrebehandlingen skal underskrive. Dette er også det vanlige i praksis, og det bør etter min mening være slik. Men har styret minst fem medlemmer, og beslutning er truffet i *møte*, så åpner asl § 6-29 (3) for at styret kan velge to til å underskrive.

7 Styrets forhold til øvrige selskapsorganer

I avsnitt 3 er det gitt en oversikt over de selskapsorganer man kan finne i et aksjeselskap. I dette avsnitt skal vi se litt nærmere på styrets forhold til generalforsamlingen, daglig leder og revisor. Dette er i praksis de viktigste parter i selskapet som styret må forholde seg til.

7.1 Generalforsamlingen

Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet (asl §5-1 (1)).

Det er eiendomsrett til aksjene som gir den enkelte aksjonær myndighet. Men her som ellers må begrepet "eiendomsrett" sees på som en samlebetegnelse for de beføyelser som denne retten innebærer. Innholdet kan være høyst variabelt. Grunnlaget for retten er den kapital som aksjonærene har skutt inn i selskapet, evt. de aksjer de har kjøpt fra andre som har skutt inn kapital. Begrensninger i eierbeføyelsene kan være begrunnet ut fra hensynet til samfunnet generelt, ansatte og kreditorer.

Men konsekvensene blir ikke alltid som tilsiktet. Et godt eksempel kan være den såkalte "bankdemokratisering" som fant sted på 1970-tallet. Da ble en vesentlig del av beslutningsmyndigheten overført fra generalforsamlingen til bankenes representantskap, hvor aksjonærrepresentantene ble satt i mindretall. De offentlig oppnevnte og ansatte fikk flertall. Dette var politisk begrunnet i behovet for "samfunnsmessig styring og kontroll" med bankene ut fra den store betydning disse har for de fleste sider av samfunnslivet. Offentligheten skulle få innsyn i de lukkede rom. Den underliggende forutsetning var at flertallet i representantskapene skulle være politisk *oppnevnt*, dvs. valgt av Stortinget eller Fylkesting. Praksis viste at politikerne i stor grad valgte seg selv, etter mer eller mindre omforente partipolitiske kvoter. Men å bli tildelt formell beslutningsmyndighet er ikke nødvendigvis det samme som å ha faglig kompetanse og gjennomslagskraft. Det synes å være en utbredt misforståelse at den som Vårherre gir et embete gir han også forstand. Representantskapene ble jevnt over faglig svake. Det

korrektiv som eierstyring gjennom generalforsamling representerte, forsvant. Resultatet ble at bankene reelt sett ble enda mer styre- og administrasjonsstyrte, og ikke ”samfunnsstyrte”. Hvilket bidrag dette ga til bankkrisen 12-14 år senere er i seg selv et interessant tema som historikerne nok vil komme til å beskjeftige seg med.

Siden er vesentlig myndighet tilbakeført til bankaksjonærene. Men også for aksjonærer gjelder at det ikke nødvendigvis er klare sammenhenger mellom makt og kompetanse (i betydningen ferdigheter). Ikke all kapital er like intelligent.

Lovgiver står overfor betydelige utfordringer når man gjennom lovtekst og tolkningsmomenter nedlagt i forarbeider skal forsøke å oppnå ønskede virkninger.

I det videre skal vi ikke gå nærmere inn på generalforsamlingen som organ, men konsentrere oss om relasjonen til styret.

Det er i utgangspunktet generalforsamlingen som velger styret (asl § 6-3). I vedtektene kan det bestemmes at generalforsamlingen kan overføre (deler av) valgretten til andre. Reglene om dette er gitt i asl § 6-3 (3). Som bestemmelsen sier:

”Mer enn halvdel av styrets medlemmer skal likevel velges av generalforsamlingen, hvis ikke valgretten overføres til et vedtektsfestet selskapsorgan”.

Det gjelder videre egne regler for ansattes rett til å velge styremedlemmer (asl § 6-4). Hovedreglene er omtalt under avsnitt 3 foran.

Igjen er det slik at loven setter noen grovt opptrukne rammer for hvordan styret skal velges, men er taus når det gjelder hvilke kriterier som skal ligge til grunn for sammensetningen av et styre. Og slik må det nødvendigvis være når man tenker på det mangfold av selskaper i høyst ulike situasjoner som loven skal gjelde for. Det ville i praksis være umulig å forsøke gjennom loven å sikre at alle selskaper har et styre som med rimelig sannsynlighet har de nødvendig kvalifikasjoner til å ivareta alle de interesser som skal beskyttes. Disse vurderingene må generalforsamlingen ta ansvaret

for, selv om det i praksis ofte vil være styret selv eller også daglig leder som reelt sett forestår rekrutteringen til styret. Dette gjelder ikke bare i små selskaper, men også i mange store børsnoterte.

Generalforsamlingen er altså styrets ”sjef”. I det ligger at generalforsamlingen har siste ord i alle saker hvor lovgivningen ikke har bestemt at andre selskapsorganer skal ha avgjørelsesmyndigheten. Generalforsamlingen kan således instruere styret generelt eller i enkeltsaker. Til det har generalforsamlingen to hovedredskaper – *vedtektene* eller en *instruks*.

En rettslig forskjell ligger i at hvis styret foretar en disposisjon i strid med instruks, og som gir tredjemann rettigheter, så binder det selskapet, såfremt tredjemann var i god tro i forhold til instruks. Men en disposisjon i strid med vedtektene vil ikke være bindende fordi tredjemann forutsettes å kjenne vedtektene når disse er registrert i Brønnøysund. Da anses han ikke å være i god tro, kfr. asl § 6-33 og foretaksregistreringsloven § 3-1, og § 10-1.

En annen forskjell mellom vedtekter og instruks ligger i at vedtektsendring krever 2/3 flertall (asl § 5-18), mens instruks krever ”flertall av de avgitte stemmer” (asl § 5-17).

Generalforsamlingen er det øverste selskapsorgan. Men det er *styret* som representerer selskapet utad, og innad vis a vis daglig leder. Styret treffer de viktige forretningsmessige beslutninger og forplikter selskapet. Styret står fritt i å fremlegge konkrete saker for generalforsamlingen. Da kan generalforsamlingen treffe et bindende vedtak (som instruks), gi et råd, eller la være å ta standpunkt og overlate beslutningen til styret, forutsatt at loven ikke krever generalforsamlingsbehandling.

I et selskap som har færre enn 20 aksjonærer kan styret forelegge en sak til avgjørelse av generalforsamlingen uten å innkalle til møte, hvis styret vurderer at det kan skje på en betryggende måte (asl § 5-7).

7.2 Daglig leder

7.2.1 Daglig leders generelle plikter

Når det gjelder daglig leders rolle i forhold til styret så er asl § 6-14 (1) hovedbestemmelsen:

”Daglig leder står for den daglige ledelse av selskapet og skal følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt”.

Rammen er presisert og avgrenset i bestemmelsens pkt. (2):

”Den daglige ledelse omfatter ikke saker som etter selskapets forhold er av uvanlig art eller stor betydning”

Saker ”av uvanlig art” eller ”stor betydning” skal altså behandles av styret. Hvor denne grensen går må vurderes ut fra det enkelte selskaps konkrete situasjon.

Innen disse rammer kan styret gi daglig leder instruksjoner og fullmakter, generelle eller konkrete i det enkelte tilfelle, om hvordan myndigheten skal utøves. Et interessant spørsmål er hvor langt styret kan *innskrenke* daglig leders myndighet før han ikke lenger kan ansees å være ”daglig leder” i aksjelovens forstand, og dermed kan gå klar av det ansvar som følger med. Én side er det *selskapsrettslige* aspekt ved en slik problemstilling, en annen side er det *arbeidsrettslige*, som vi ikke skal gå nærmere inn på her. Selskapsrettslig passerer man formodentlig en grense når styret går over fra å være styre til å bli overstyre og dermed i realiteten overta daglig leders ansvar og fullmakter.

Daglig leder har en rekke lovfestede plikter overfor styret. Vi skal se nærmere på disse.

7.2.2 Saksforberedelse

En hovedplikt er at daglig leder skal forestå forberedelse av styresaker, i samråd med styrets leder (asl § 6-21). Det innebærer ikke nødvendigvis at daglig leder selv skal utføre alle de konkrete arbeidsoppgaver. Det vil avhenge av selskapets størrelse og virksomhetsområde. I praksis er det naturlig å bruke fagekspertise, både internt ansatte og eventuelt eksterne rådgivere, til å utrede sakene. Men bestemmelsen må forstås slik at det er daglig leders plikt, i samråd med styrets leder, å påse at saksforberedelsen blir utført på en forsvarlig måte.

Asl § 6-21 sier videre at sakene skal forberedes og fremlegges slik at styret har et tilfredsstillende behandlingsgrunnlag.

Her ligger rom for mye skjønn. Og her er det betydelige variasjoner i det praktiske liv.

Loven gir en ramme som skal søke å sikre et minimum av kvalitet. Men den reelle kvalitet i saksbehandlingen vil det i praksis være umulig for lovgiver å sikre. Den avhenger av kvaliteten i styret og administrasjonen i det enkelte selskap, som lovgiver heller ikke i særlig grad kan påvirke. Men en bestemmelse som asl § 6-21 (2) vil kunne få sin konkrete betydning ved oppgjørets time, når ansvar skal vurderes med bakgrunn i at saksforberedelsene har vært utilfredsstillende i forhold til de beslutninger som ble fattet, og som påførte noen tap.

Hva som er et ”tilfredsstillende behandlingsgrunnlag” er ikke lett å definere generelt. Det må bedømmes konkret i det enkelte tilfelle. Poenget må være at styret ut fra sine egne forutsetninger får et grunnlag for å treffe en mest mulig skjønnsom beslutning. Det betyr at saksunderlaget må avstemmes mot styremedlemmenes personlige og faglige forutsetninger.

Det finnes kanskje to ytterpunkter som representerer et *utilfredsstillende* behandlingsgrunnlag. Det tilfredsstillende ligger et sted i mellom:

Det ene er hvor det ikke er forberedt noe saksgrunnlag i det hele tatt, og hvor styret ”over bordet” blir invitert til å ta en beslutning. Dog *kan* en slik behandlingsform være forsvarlig, hvis det dreier seg om en problemstilling som styret på forhånd er godt kjent med, og hvor klar og relevant informasjon blir presentert under styrebehandlingen.

Det annet ytterpunkt er den overdrevne dokumentasjon. Hos noen eksisterer det en forestilling om at jo flere skrevne sider en styresak omfatter, jo grundigere er den utredet og jo bedre er behandlingsgrunnlaget. Det er ikke nødvendigvis slik. En ”overflow” av informasjon kan tildekke de faktiske forhold på en slik måte at et eksternt styremedlem, som ikke har daglig kontakt med virksomheten, mister oversikten. Og hvis et styremedlem på grunn av saksdokumentene har mistet oversikten, så kan saksforberedelsen neppe sies å ha vært tilfredsstillende. Men dette må avveies mot styremedlemmets egen anstrengelsesplikt når det gjelder å sette seg inn i saken. At et styremedlem ikke har forstått saken behøver ikke nødvendigvis bety at den er dårlig forberedt.

7.2.3 Rapportering

Asl. § 6-15 (1) fastsetter, som tidligere omtalt, at

”Daglig leder skal minst hver tredje måned, i møte eller skriftlig, gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling”.

For ASA skal slik rapportering skje hver måned (asal § 6-15).

Bestemmelsen innebærer at orienteringen kan gis muntlig i styremøte, ellers skal den gis skriftlig. Gis den muntlig bør hovedpunktene nedtegnes i styreprotokollen, av hensyn til senere dokumentasjon av hva det egentlig ble orientert om. Skriftlig informasjon bør vedlegges protokollen eller bli eksplisitt henvist til. Poenget er at så lenge alt går greit så vil denne dokumentasjonen være i hvile-modus. Men når et utviklingsforløp i ettertid skal kartlegges, er det viktig å ha en mest mulig presis informasjon og dokumentasjon av hva som faktisk er sagt og gjort. Ellers vil etterpåklokskapens krefter lett få overtaket og kunne føre til uriktige konklusjoner.

Denne informasjonsplikten må sees i sammenheng med styrets plikt til å påse at egenkapitalen til enhver tid skal være forsvarlig, og den handleplikt som følger hvis så ikke er tilfelle (kfr. asl §§ 3-4 og 3-5).

Men regelen må også sees i sammenheng med styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling (asl § 6-12-(3)). Det innebærer at om informasjonen viser seg ikke å ha vært tilstrekkelig, så kan ikke styremedlemmene bli hørt med at de ikke visste, hvis det er slik at styret burde ha stilt spørsmål og bedt om mer informasjon. Her ligger en betydelig utfordring, som kanskje mer er et psykologisk enn et juridisk problem. Daglig leder har sjelden problemer med å rapportere de gode nyheter. Problemet oppstår når regnværsskyene nærmer seg. Da inntreffer ofte det fenomen som man kan kalle underrapportering. De positive trekk blir oppvurdert i rapporteringen, de negative nedtonet. Men det er i krisens tidlige stadium at styrets rolle virkelig er viktig. Da kan verdiene kanskje ennå reddes. En generell erfaring er at daglig leder gjerne er den som sist innser problemene. Dette skyldes ikke vanligvis et bevisst ønske om å tilsløre situasjonen. Men det finnes mange mentale mekanismer og sperrer som i en presset situasjon fører til fortregning og virkelighetsflukt. Og hvis styret ikke i den tidlige fasen av en oppdukkende krise stiller de riktige spørsmål, og det med styrke, så kan konsekvensene bli ille.

Styret har plikt til å sette seg inn i regnskapslovens bestemmelser, og er i realiteten å anse som avgiver av årsregnskapet. Men man bør nok ha en noe tolerant holdning til hvor langt den mer tekniske regnskapsforståelsen skal rekke hos det enkelte styremedlem i det mangfold av aksjeselskaper som finnes. Også andre egenskaper enn regnskapsforståelse er viktige i et styre. Det vesentlige er at i alle fall noen i styret har forutsetninger for å stille de riktige kritiske spørsmål til de regnskapsforslag- og rapporter som blir lagt frem. Det gjelder de formelle sider i forhold til regnskapslovgivningen, men også det konkrete økonomiske innhold i regnskapets enkelte poster.

I denne sammenheng spiller revisor en viktig rolle som kvalitetssikrer, som vi kommer tilbake til i neste avsnitt.

7.3 Revisor

Revisor (evt. flere revisorer) velges av generalforsamlingen (asl § 7-1). Revisor tjenestegjør til annen revisor er valgt (asl § 7-2), og altså ikke for en bestemt periode som tilfellet er for styremedlemmene. De nærmere regler for valg av revisor vil ikke bli gjennomgått her.

I tillegg til bestemmelsene i asl kap. 7 er revisors arbeid regulert av

- revisorloven (15. jan 1999 nr.2)
- god revisjonsskikk
- en rekke revisjonsstandarder.

En hovedbestemmelse er revisjonslovens § 5-2 2. ledd som sier at:

”Revisor skal utføre sin virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk”

Innholdet i den rettslige standard ”god revisjonsskikk” gis i praksis gjennom det kontinuerlige arbeid som revisjonsorganisasjonene utfører.

Det er tidligere pekt på at styrets hovedoppgaver grovt sett kan deles i to: En forvaltningsoppgave og en tilsyns/kontrolloppgave. I forhold til styrets arbeid kommer revisor inn først og fremst når det gjelder tilsyns/kontrollopgaven.

Revisors hovedoppgaver er å:

- kontrollere at årsregnskapet er utarbeidet iht. lov og forskrifter
- kontrollere at selskapets formuesforvaltning og interne kontroll er betryggende organisert
- forebygge og avdekke eventuelle misligheter og feil

Det er viktig å understreke at det prinsipielt er *styrets ansvar* at disse forhold er i orden. Men revisor skal være en ”vaktbikkje” overfor styre og daglig leder, og en ”garantist” overfor generalforsamlingen og omverdenen når det gjelder kvaliteten av de økonomiske data som selskapet presenterer. Her er den årlige revisjonsberetning et viktig dokument.

Etter asl §7-5 har revisor i enkelte tilfeller *plikt*, - når det ”må anses som nødvendig”, - men alltid *rett*, til å møte i generalforsamlingen.

I praksis vil det oftest være slik at revisor også møter i det styremøte hvor årsoppgjøret behandles, og i andre tilfeller hvis situasjonen skulle tilsi det. Da bør det, i tillegg til selskapets årsoppgjør, diskuteres spørsmål som:

- økonomisk rapportering og interne rutiner
- den økonomiske kompetanse i organisasjonen
- eventuelle uoverensstemmelser med ledelsen (et vanskelig spørsmål å ta opp i et styremøte med ledelsen til stede)

For styret er dette en viktig del av kvalitetssikringen når det gjelder å ivareta tilsyns/kontrolloppgaven.

For øvrig reiser det seg to interessante spørsmål når det gjelder forholdet mellom styret og revisor:

Det ene er ansvarsspørsmålet i tilfelle dårlig revisorarbeid. Hvor slutter revisors ansvar og hvor begynner styrets, eller omvendt? I hvor stor grad kan styret lene seg på revisors arbeid, og derigjennom fri seg fra ansvar? Her er det naturlig at revisor må svare for forsett og faglig uaktsomhet. Revisor representerer en profesjon basert på offentlig utdanning og lisens, som tar seg godt betalt for på selskapets vegne å gi nødvendig tillit utad. Slike krav stilles ikke formelt til styremedlemmene. Det gir revisor et spesielt ansvar.

Det andre er spørsmålet om grensen mellom revisjon og rådgivning. Et selskap kan ofte ha behov for rådgivning i spørsmål hvor revisor besitter nødvendig kompetanse. Problemstillingen er hvor langt revisor kan gå som rådgiver i forhold til det å være en uavhengig kontrollør. Spørsmålet har blitt reist med stadig større tyngde den siste tid. Det er liten grunn til å utelukke at bedriftsøkonomiske hensyn hos revisjonsselskapene her kan ha flyttet noen grenser. Mange klienter betaler mer for rådgivning enn for revisjon. Ett forhold er at dette for revisor kan påvirke kontrollarbeidet. Men problemet er i så fall like stort for styret, som da kan få svekket sin kvalitetssikring, med de konsekvenser det kan få. Det bør styret kunne balansere ut ved å engasjere rådgivere som i utgangspunktet er uavhengige i forhold til selskapet og dets revisor.

På den ene side kan man si at det må være styrets ansvar som kjøper av tjenestene, og ikke revisors som selger, å påse at grensene ikke overskrides. På den annen side kan man si at revisor, ut fra sin profesjon, faglig sett er nærmest til å vurdere hvor grensen egentlig går. Mange styrer vil ha stor tillit til revisor i så måte. Og praksis viser vel at kritikken først og fremst rammer revisor når grensene overskrides.

8 Ansvarsbestemmelser

8.1 Ansvarsbegrepets innhold

Begrepet ”ansvar” kan være flertydig. Det må derfor presiseres hva som menes med begrepet i denne sammenheng.

Ansvar kan bety plikt til å utføre en gitt oppgave. ”Du har ansvaret for å gjøre så og så”.

Det kan også innebære et moralsk/etisk ansvar for det man gjør, i forhold til omgivelsene generelt.

I denne sammenheng skal vi imidlertid legge vekt på følgende to betydninger:

- *Det sivilrettslige ansvar – erstatningsansvaret* – som innebærer at man under gitte forutsetninger kan bli forpliktet til å yte økonomisk kompensasjon for konsekvensen av handlinger man har gjort eller unnlatt å gjøre. Da vil hensynet til tredjemann som har lidt tap være poenget.
- *Straffansvar* – som innebærer at man under gitte forutsetninger kan bli ilagt straffesanksjoner for handlinger man har gjort eller unnlatt å gjøre. Da vil poenget være allmenne samfunnshensyn.

Og det finnes handlinger, eller unnlatelser av handlinger, hvor både det sivilrettslige og det strafferettslige ansvar kan slå til samtidig.

8.2 Sivilrettslig ansvar (erstatningsansvaret)

Vi skal først se på det sivilrettslige ansvaret (erstatningsansvaret) som styremedlemmer kan pådra seg.

8.2.1 Grunnleggende erstatningsregler

I bunnen for ethvert økonomisk erstatningsansvar, enten det er lovfestet eller ulovfestet, ligger følgende grunnvilkår:

- Det må foreligge et *økonomisk tap*. Det kan innebære både pådratte kostnader og tapte inntekter.
- Det må foreligge et *ansvarsgrunnlag*. I det ligger at den ansvarlige, i dette tilfellet det enkelte styremedlem, kritikkverdig må ha handlet (eller unnlatt å handle) uaktsomt eller forsettlig i utøvelsen av sitt verv.
- Det må foreligge en adekvat *årsakssammenheng* mellom den kritikkverdige handling og det oppståtte tap. At årsakssammenhengen skal være *adekvat*, eller påregnelig, innebærer krav til en viss nærhet mellom den skadevoldende handling og det oppståtte tap.

Alle disse tre krav må være oppfylt for at ansvar skal kunne gjøres gjeldende.

Styreansvaret er individuelt. Det enkelte styremedlem er ansvarlig for sine handlinger, og ikke styret som kollegium. Men det forhindrer ikke at samtlige styremedlemmer kan bli trukket til ansvar for et gitt forhold.

Et særlig spørsmål er i hvilken grad *selskapet* som sådant kan holdes ansvarlig for styrets og ledelsens disposisjoner, f.eks hvis det er gitt villedende eller ufullstendige opplysninger i forbindelse med aksjetegning (kfr. Aarum s. 132).

Generelt gjelder at de ansvarlige styremedlemmer utad er *solidarisk* ansvarlig for erstatningsbeløpet. Dette kan ha stor praktisk betydning i styrer hvor medlemmene har ulik formuesmessig basis. En utgjevning gjennom en intern regressomgang kan da fort bli illusorisk. I praksis vil det gjerne være slik at et styre med formuende medlemmer, eller med styreansvarsforsikring (kfr. pkt. 9.3) lett kan bli mer utsatt for erstatningskrav enn et styre hvor det i realiteten er intet å hente.

8.2.2 Ansvar i eller utenfor kontraktsforhold

Tradisjonelt sonderer man mellom erstatningskrav i og utenfor kontraktsforhold. Hvor skal styremedlemmenes erstatningsansvar plasseres i en slik sammenheng?

Erstatning ”i kontraktsforhold” innebærer konsekvensen av at en avtale ikke er oppfylt etter sin forutsetning.

Erstatning ”utenfor kontraktsforhold” (deliktansvarsregler) kan oppstå i andre tilfeller hvor de tre grunnleggende forutsetninger for erstatning er oppfylt (tap, ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng).

Aarum (s. 80 ff.) konkluderer med at styreansvaret verken er et typisk delikts- eller kontraktsansvar. Det kan være begge deler, avhengig av den foreliggende situasjon.

8.2.3 Aksjelovens bestemmelser

Aksjelovens bestemmelser om erstatningsansvar er formulert i kap. 17.

Hovedbestemmelsen er asl § 17-1 (1), hvor det heter:

”Selskapet kan kreve at styremedlemmer, medlemmer av bedriftsforsamlingen, daglig leder, aksjeeiere eller granskere erstatter tap som forsettlig eller uaktsomt har voldt det under utførelsen av sin oppgave”.

Formuleringen er annerledes enn i den tidligere aksjeloven, men det gjelder i liten grad realiteten. I aksjeloven av 1976, §15-1 var i tillegg til selskapet også ”aksjeeier eller andre” (i praksis kreditorer) nevnt som mulige skadelidende som kunne kreve erstatning. Den nåværende asl § 17-1 regulerer etter sin ordlyd bare *selskapets* rett til å kreve erstatning. Men andre som måtte lide tap som følge av styrets uaktsomme eller forsettlige handlinger kan uavhengig av dette kreve erstatning ut fra den alminnelige ulovfestede culpanorm.

Styrets ansvar overfor selskapet kalles gjerne det *interne* ansvar, men ansvaret vis a vis kreditorer og andre benevnes det *eksterne* ansvar.

Hverken aksjeloven(e) eller konkurslovgivningen tar stilling til om en enkeltkreditor kan fremme søksmål i eget navn og på egne vegne for å kreve dekket en forholdsmessig andel av fellesskapets tap, men spørsmålet har funnet en viss avklaring i praksis (Aarum s.284). Noen aktuelle dommer vil bli kommentert under avsnitt 8.4 nedenfor.

De generelle vilkår for erstatningsansvar kommer til uttrykk i asl. §17-1 (1), som er gjengitt foran.

Det er "tap" som skal erstattes. Dette er å forstå som økonomisk tap. "Tap" kan defineres som den økonomiske konsekvens av en skade. Da kommer også begrepet en handling *skadeevne* inn. Med det forstås produktet av omfanget av den skade som en handling kan forårsake, og sannsynligheten for at skaden skal inntre. Det er naturlig at når både mulig skadeomfang og sannsynligheten for skade øker, så øker også styrets aktsomhetsplikt.

Den andre forutsetning for erstatningsansvar, -ansvarsgrunnlaget- kommer til uttrykk i at styremedlemmet (-ene) skal ha opptrådt "forsettlig eller uaktsomt".

Det kan tenkes at styret påberoper seg at det ikke kjente til den skadegjørende handling (*faktisk* villfarelse), eller at det ikke kjente til den rettsregel eller norm som ble brutt (*rettslig* villfarelse).

Generelt må det gjelde, slik vi også kjenner det fra strafferetten, at faktisk villfarelse kan være mer unnskyldelig enn rettslig villfarelse. Å bli holdt ansvarlig for et faktisk forhold man ikke har vært med på å frembringe, eller ikke kjente til, må være betinget av at man *burde* ha kjent til forholdet, altså uaktsomhet. Men det er ikke tilstrekkelig at styremedlemmet "ikke har blitt informert". For at aktsomheten skal være ivaretatt må det også kunne forlanges at styremedlemmet har utvist den nødvendige aktivitet, noe som går som en rød tråd gjennom den nåværende aksjelovgivning.

Kravene til aktsomhet når det gjelder den rettslige villfarelse er strengere. Påtar man seg et styreverv har man også påtatt seg en plikt til å orientere seg om de regler dette omfattes av, og om vesentlige regler knyttet til den virksomhet som man sitter i styret for. I det minste må man ha plikt til å forsikre seg om at styrets rådgivere (inkl. daglig leder) kjenner disse regler, og på det grunnlag kan gi styret den nødvendige betryggelse.

Den tredje forutsetning for erstatningsansvar, - kravet til årsakssammenheng - kommer til uttrykk i asl. § 17-1 ved at det skal være den uaktsomme eller forsettlig adferd som "har voldt" tapet.

Som nevnt under 8.2.1 er det en forutsetning at årsakssammenhengen er *adekvat*. Innholdet i dette er uttrykt slik hos Lødrup s. 333:

"Adekvanslærens poeng er at en begivenhet er en adekvat årsak til skaden hvis begivenheten øket risikoen for at skaden skulle inntre".

Dette blir da et spørsmål om sannsynlighet eller påregnelighet. Påregnelige og nære konsekvenser vil kunne utløse ansvar, men ett eller annet sted går en grense mot det upåregnelige og tilfeldige. Dette gjelder i den alminnelige erstatningslære, og må også ha gyldighet for styremedlemmers erstatningsansvar.

Videre presiserer asl § 17-1 at denne bestemmelse gjelder det ansvar som kan følge for det som styremedlemmet har gjort "under utførelsen av sin oppgave". Det kan godt tenkes at et styremedlem påfører selskapet erstatningsberettiget tap i en annen rolle enn som styremedlem. Da kommer de alminnelige erstatningsregler til anvendelse.

Formelt sett innebærer ikke formuleringen i asl §17-1 noe strengere krav enn det som fulgte av den tidligere aksjelovs § 15-1. Det kan stilles spørsmål om en slik bestemmelse i det hele tatt er nødvendig, hensett til de alminnelige erstatningsrettslige regler. Men lovgiver har vurdert det slik, og da må det legges til grunn.

Forandringen i forhold til tidligere lovgivning ligger i at den nye aksjelov i sterkere grad har presisert styrets plikter – tilsynsplikt, aktivitetsplikt etc. Konsekvensen av dette er at

styreansvaret reelt sett er skjerpet, da uaktsomme eller forsettlige overtredelser lettere kan konstateres.

En grunnforutsetning for styremedlemmers erstatnings- og straffansvar er uaktsomhet eller forsett. Uaktsomhet er nederste trinn. Deretter følger grov uaktsomhet før man kommer over i forsettet.

Om det foreligger uaktsomhet beror på en totalvurdering av mange forhold.

Utgangspunktet er hvordan en normalt forstandig person burde ha handlet. Hva som er uaktsomt vil kunne variere fra livsområde til livsområde. Man taler i mange sammenhenger om *profesjonsansvar*. I det ligger at aktsomhetskravet skjerpes når man beveger seg på områder hvor man forutsettes å ha spesielle kvalifikasjoner som er egnet til å gi tillit utad. Begrepet er gjerne knyttet til de liberale erverv, som for eksempel leger, revisorer eller advokater.

Hvordan stiller dette seg for styremedlemmer? Stilles det samme krav til tante Anna som styremedlem i familieselskapet som til advokat Flink i et ASA?

Uttrykket *profesjonsansvar* er kanskje ikke helt treffende for et styremedlem. Begrepet ”profesjon” knyttes som nevnt til et yrke med spesiell spisskompetanse, vanligvis betinget av en eller annen form for autorisasjon eller lisens. Slike krav gjelder ikke for et styremedlem.

Men de krav som stilles til et styremedlem må avstemmes mot det omfang og den kompleksitet som den aktuelle virksomhet representerer. Kompetansen til et aktuelt styremedlem bør først og fremst vurderes av dem som foreslår eller skal velge styret. Men det påligger også det enkelte styremedlem selv et ansvar for å vurdere sin kompetanse i forhold til det aktuelle styreoppdrag. Føler man seg utilstrekkelig i forhold til oppgaven, bør man ikke ta den på seg uansett hvor prestisjefyllt eller godt honorert den måtte være. Ansvar er en realitet man ikke kan løpe fra under dekke av manglende kompetanse.

En viktig grense går mellom uaktsomhet og dårlig forretningsmessig skjønn. Det er den uaktsomme (eller forsettlige) tapsbringende handling som skal rammes av erstatningsreglene, og eventuelt straffereglene. Det bør være en betydelig toleranse for dårlige forretningsmessige ferdigheter før ansvaret trer inn. Alle som engasjerer seg i forretningsmessig sammenheng, som eier, kunde, kreditor eller ansatt, påtar seg en risiko for at andres handlinger eller eksternt gitte forhold kan påføre dem belastninger og tap. Slik har det alltid vært. For samfunnet er det viktig at grensene trekkes noenlunde vidt. Den økonomiske vekst og velstand som er nødvendig for at det samfunnsmessige fellesskap skal få et godt livsgrunnlag, er avhengig av at mange er villige til å ta risiko. Noen ganger går det bra og noen ganger går det galt. Det er det virkelig klanderverdige som må sanksjoneres, ikke det dårlige skjønn eller det rene uhell.

Et klassisk eksempel på en situasjon hvor skjønnet blir satt på prøve, og hvor grensen til det uaktsomme kan være uklar, er når insolvens har inntrådt eller er i ferd med å inntre (kfr. avsnitt 4.4.3 foran). Hvor langt kan man drive videre i håp om å redde verdier? Når må man gå til skifteretten?

Et annet typisk eksempel er en etterfølgende vurdering (f.eks ved bobehandling) av hvorvidt styret har tatt for store *risiki* i forhold til selskapets kapitalgrunnlag og finansielle ressurser.

Begge disse eksemplene har til felles at det er lettere for en bobestyrer og borevisor å vurdere dette i etterkant, enn det er for styret når alternativene med ukjente konsekvenser ligger på bordet og beslutningen må tas. Da ender det ofte med kritikk i boberetningen. Men samtidig kan det synes, uten at jeg har gjort noen systematisk undersøkelse, som om det er lang vei fra å få kritikk i en boberetning til å bli idømt erstatning og straff. Et mulig unntak er den nokså summariske bøteleggelse som gjerne følger av et forhold som unnlatt avsetning av skattetrekk.

Skal kvaliteten i en forretningsmessig beslutning vurderes, bør spørsmål som de følgende stilles:

- Har saksbehandlingen vært *forsvarlig*, dvs. har saken blitt korrekt og tilstrekkelig opplyst?
- Har styret gjennom beslutningen tilgodesett *selskapets* interesser og ikke egne eller andre utenforliggende hensyn? Her ligger en vesentlig del av styrets lojalitetsplikt.
- I et selskap med forretningsmessig målsetning, og det gjelder de fleste aksjeselskaper, må det spørres om beslutningen er *forretningsmessig* motivert.

Hvis erstatning blir gjort gjeldende, vil svaret på spørsmål som de skisserte også være relevante momenter når man skal vurdere en eventuell *lempling* av erstatningsansvaret etter Skadeserstatningslovens § 5-2, kfr. asl § 17-2.

8.2.4 Aktuelle forsømmelser

Hvilke forhold kan et styre (styremedlem) bli holdt ansvarlig for?

Vi skal her se på noen typetilfeller. Utgangspunktet er at styret risikerer ansvar når det uaktsomt eller forsettlig ikke oppfyller de plikter det er pålagt gjennom lovgivningen.

Forretningsmessige avgjørelser.

Generelt er styrets hovedoppgave å treffe det man i vid forstand kan kalle *forretningsmessige avgjørelser*. Dette er kommentert i det foregående avsnitt 8.2.3. Dårlig skjønn eller overdreven optimisme bør ikke være ansvarsbetingende. Man må over i det uaktsomme. Rimeligvis kan ikke lovgivningen gi noen presis veiledning mht. hvor grensen går. Rettspraksis kan ta stilling til enkelttilfeller, som man muligens kan trekke noe ut av. Men det å ta risiko kan ikke i seg selv være erstatningsbetingende. Forretningslivets kjerne består i å ta risiko. Målet for den enkelte bedrift er å tjene penger, og derigjennom skape verdier for samfunnet. Og det finnes ingen måte å tjene penger på uten å ta risiko.

Det vet enhver noenlunde godt utdannet økonom, selv om dette poenget av og til kan synes å falle litt tyngre for jurister, revisorer og journalister.

Dette synspunkt kommer på en litt annen måte til uttrykk i Rt. 1991 s.119 hvor førstvoterende, som ledd i begrunnelsen for å frifinne styremedlemmene for et fremsatt erstatningskrav, anfører:

”Vel kan man kanskje si at styremedlemmene handlet ut ifra en noe høy grad av optimisme. Det må likevel sies å ligge en normal forretningsmessig vurdering til grunn for deres disposisjon”.

Begrepet ”en normal forretningsmessig vurdering” er generell og dekker en stor del av styrets arbeidsfelt. I det følgende skal vi se på noen konkrete enkeltområder.

Organisering.

Organisering av virksomheten er et viktig område for å skape og sikre verdier. Asl § 6-12 sier bl.a. om forvaltningen av selskapet:

”Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten”

Som tidligere omtalt er innholdet i dette presisert i andre bestemmelser. Her er forholdet til daglig leder viktig. Det er han som har ansvaret for ”den daglige ledelse” (asl § 6-13), og dermed ansvaret for den praktiske innretning av virksomheten.

Men styret har et tilsynsansvar. I dette ligger ansvaret for å forsikre seg om at virksomheten *er* forsvarlig organisert. Spørsmålet er hvor grensen går: Ved organisasjonsmessig svikt som påfører tredjemann tap – når blir det enkelte styremedlem erstatningsansvarlig?

Da organisasjonsmessig svikt ikke er lett å konstatere som *årsak* til tap, er det grunn til å tro at grensen i praksis vil gå ”langt ute”.

Andre interesser.

Lettere er det trolig å konstatere om styremedlemmene har fremmet *andre interesser* på selskapets bekostning, i hvert fall hvis det gjelder sine egne. Å følge lovpålagte plikter

som påfører selskapet kostnader er selvsagt ikke ansvarsbetingende. Men å tappe selskapet for verdier for eksempel gjennom urimelige gavedisposisjoner vil kunne være et praktisk tilfelle. Grensen mellom en gave og en forretningsmessig disposisjon kan være vanskelig å fastsette. Hva er gave og hva er omkostning til inntekts ervervelse? Hvor skal man for eksempel plassere sponing av idrettsaktiviteter? I mange tilfeller har sponing et helt klart markedsføringsmessig formål, og må da sees på som en forretningsmessig disposisjon. I andre tilfeller kan det reelle formål være mer uklart. Kan det egentlig være å sikre ledelsen plass i VIP-losjen?

Aktuelle bestemmelser rundt dette finner vi i asl § 8-6 *Gaver*:

- ”(1) Generalforsamlingen kan beslutte å gi leilighetsgaver, og dessuten gaver til allmennyttige eller liknende formål som må anses rimelige ut fra gavens formål, selskapets stilling og omstendighetene for øvrig.
- (2) Styret kan til samme formål gi gaver som i forhold til selskapets stilling er av liten betydning.
- (3) Andre gaver kan bare gis med tilslutning fra samtlige aksjonærer og bare dersom gaven ligger innenfor rammen av de midler som kan benyttes til utdeling av utbytte.”

Det ligger altså klare begrensninger på styrets anledning til å disponere selskapets midler gjennom gaver.

Aksjeemisjoner.

Et annet praktisk tilfelle er styremedlemmers ansvar ved *aksjeemisjoner*. Utstedelse av aksjer ved selskapsstiftelse eller forhøyelse av aksjekapitalen kan arte seg forskjellig om det er et lite selskap eller et større børsnotert. Men styret skal utarbeide et begrunnet forslag (asl § 10-3), hvor det stilles krav til den informasjon som gis. Her kan ansvarsbetingende svikt skje på flere plan. Det kan være feil ved den formelle gjennomføring av emisjonen. Dette vil kanskje ikke så ofte påføre tredjemann tap. Mer praktisk er mangler ved den informasjon som gis i et emisjonsprospekt. Det vises til verdipapirhandelsloven § 5-10. Man blir villedet, og blir forespeilet utsikter som er helt urealistiske. Styret er ansvarlig for tegningsinnbydelsen (prospektet). Men her kommer

også andre aktører inn, så som selskapets revisor og eventuelle tilretteleggere. Det kan også oppstå svikt i etterkant av emisjonen, ved at styret unnlater å inndrive all den kapital som er tegnet, med økt tapsrisiko for dem som har innbetalt. Ansvar kan også oppstå ved at midlene blir brukt til helt andre formål enn det som var forutsatt.

8.2.5 Fremmelse av krav

Ut fra asl § 17-1 er det *selskapet* som kan kreve erstatning.

Det er *generalforsamlingen* som avgjør hvorvidt krav skal fremmes (asl § 17-3). Det ville ikke være naturlig å legge denne avgjørelsen til styret, da styrets medlemmer etter § 17-1 er blant dem som kan bli utsatt for et slikt krav, og kanskje er de som i praksis er mest utsatt.

Asl § 17-4 sier at dersom generalforsamlingen har truffet beslutning om ansvarsfrihet eller forkastet forslag om å kreve erstatning, så kan aksjonærer som representerer minst 10 % av *aksjekapitalen* gjøre erstatningskrav gjeldende på selskapets vegne og i dets navn. Er det 100 eller flere aksjonærer kan kravet også gjøres gjeldende av aksjeeiere som utgjør minst 10 % av det samlede *antall*. Kostnadene ved et slikt søksmål må minoriteten i utgangspunktet bære selv. Men de kan kreve at kostnadene dekkes av selskapet med inntil det beløp som kommer selskapet til gode ved søksmålet (asl § 17-4 (3)).

En beslutning om ansvarsfrihet fra generalforsamlingens side er betinget i den forstand at dersom riktige eller fullstendige opplysninger ikke forelå, men dukker opp senere, så kan selskapet likevel fremme krav om erstatning (asl § 17-5).

Asl § 17-6 gir regelen om *konkurrerende krav*:

” Aksjeeiere, kreditorer eller andre som har lidt tap fordi selskapet er påført tap, er bundet av selskapets skadeoppgjør, og deres krav står tilbake for selskapets krav”.

Hvis selskapet ikke gjør krav gjeldende, kan de tapslidende fortsatt forholde seg til selskapet, eller selv gjøre krav for dekning av sine tap hos den de mener har forvoldt skaden.

8.2.6 Rettergangsregler

Rettergangsreglene er fastsatt i asl kap. 18.

Det er evt. søksmål mot *styret* som faller innenfor rammen av denne fremstilling. Da er regelen (asl § 18-1) at generalforsamlingen skal velge en eller flere personer som skal opptre for selskapet under saken. Hvis slike representanter ikke ble valgt i den generalforsamling som besluttet å fremme saken, så skal styret innkalle til generalforsamling for valg av disse. Dette er personer som er *partsrepresentanter* og ikke den advokat selskapet måtte engasjere som prosessfullmektig.

8.3 Strafferettslig ansvar

Styremedlemmer kan pådra seg straff både etter bestemmelser i aksjeloven og straffeloven. De aktuelle bestemmelsene vil bli behandlet i det følgende.

8.3.1 Aksjelovens bestemmelser

Asl kap. 19 regulerer straffansvaret. Bestemmelsene er de samme som for allmennaksjeselskaper.

Utgangspunktet er asl. § 19-1 (1) som sier at:

”Stifter, medlem av styret eller bedriftsforsamlingen, daglig leder, firmategner og revisor som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelse gitt i eller i medhold av loven her, straffes med bøter eller under skjerpene forhold med fengsel i inntil ett år. Medvirkning straffes på samme måte”.

Som i den alminnelige strafferett må fire grunnvilkår være oppfylt for at straff skal kunne idømmes et styremedlem som følge av utøvelsen av vervet:

- Det må ha skjedd en *lovovertrjedelse* (legalitetsprinsippet), i dette tilfelle overtrjedelse av aksjeloven eller forskrift gitt i medhold av loven.
- Styremedlemmet må være å bebreide, det må ha vært utvist *skyld*. Skyldformen kan være forsett ("med vitende og vilje") eller uaktsomhet ("klanderverdig uforsiktighet").
- Det må ikke foreligge noen *straffrihetsgrunn*, som nødrett, nødverge eller samtykke.
- Vedkommede må ha vært *tilregnelig*.

Asl § 19-1 (3) fastslår at

"Overtrjedelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne lov er forseelse"

Overtrjedelse er altså en *forseelse* og ikke en *forbrytelse*. Strafferettslig får dette bl.a. den konsekvens at *forsøk* ikke er straffbart, kfr. straffelovens § 49 annet ledd. Det innebærer også at forholdet kan påtales av politiet, uten at statsadvokaten bringes inn.

En bestemmelse som ikke fantes i den tidligere aksjelovgivning fremkommer i asl § 19-2 (1) om *grov uforstand*:

"Medlem av styret, daglig leder og revisor som viser grov uforstand under utførelsen av sitt verv for selskapet, straffes med bøter eller under skjerpande forhold fengsel i inntil ett år. Det samme gjelder en ledende ansatt som er tildelt myndighet til å treffe beslutning på selskapets vegne innen avgrensede saksområder, og som viser grov uforstand under utøvelsen av sin myndighet. Medvirkning straffes på samme måte."

Også her er det snakk om en *forseelse*. Bestemmelsen rekke lenger enn til styret, revisor og daglig leder, i det også en "ledende ansatt" kan rammes.

Asl § 19-1 refererer seg til konkrete brudd på bestemmelser i loven eller bestemmelser gitt i medhold av loven.

Asl § 19-2 vil derfor komme til anvendelse hvor det ikke kan pekes på et konkret brudd av andre regler, men hvor det etter en helhetsvurdering bedømmes slik at styremedlemmet har utvist grov uforstand under utøvelsen av sitt verv for selskapet. Og det er altså ikke nok at det er utvist uforstand, den skal være *grov*.

Både Asl § 19-1 og 19-2 likestiller *medvirkning* med overtredelse, uten at medvirkergruppen er nærmere definert. Her må man falle tilbake på de alminnelige strafferettslige regler. Generelt er medvirkningsansvaret et selvstendig straffansvar. Hovedmannen og medvirkeren skal bedømmes hver for seg. Det kreves ikke årsakssammenheng mellom medvirkningen og skaden. Medvirkeren kan straffes selv om hans medvirkning ikke har hatt noen betydning for følgen. Men medvirkeren må selv ha oppfylt alle straffbarhetsvilkårene, kfr. avsnitt 8.3.1.

Straffebestemmelsen omtaler også ”ledende ansatt” (kfr. pkt 3.5). Vi ser at ut fra aksjelovens bestemmelser kan ledende ansatte bli strafferettslig men ikke sivilrettslig ansvarlige. Asl § 19-1 (2):

”Ledende ansatt som er tildelt myndighet til å treffe beslutning på selskapets vegne innenfor avgrensede saksområder, og som forsettlig eller uaktsomt overtredelse bestemmelser gitt i eller i medhold av loven her under utøvelsen av sin myndighet, straffes med bøter eller under skjerpene forhold med fengsel i inntil ett år” .

Ledende ansatt kan som nevnt også bli straffet for å ha utvist grov uforstand i tjenesten (asl 19-2, kfr. ovenfor). Også her rammes medvirkere.

Det er i avsnitt 3.5 kort definert hva som må forstås med ”ledende ansatt”. Loven selv gir en anvisning: ”... som er tildelt myndighet til å treffe beslutning på selskapets vegne innenfor avgrensede saksområder...”.

Jeg er ikke kjent med at rettspraksis har avgrenset begrepet, men med de stadig flatere organisasjonsstrukturer som man ser i næringslivet, vil dette innebære at en stor gruppe ansatte vil kunne bli omfattet av disse bestemmelsene.

Generelt innebærer de nye aksjelovene en skjerpelse av straffansvaret i den forstand at strafferammen er øket fra tre måneders til ett års fengsel, og ved at foreldelsesfristen for adgang til å reise straffesak er øket fra to til fem år.

8.3.2 Straffeloven

Også straffeloven har bestemmelser som kan ramme styremedlemmer *i egenskap av* å være styremedlemmer. Styremedlemmer kan selvsagt bli straffet for økonomisk utroskap, underslag etc., hvor de handler i egeninteresse og ikke i selskapets interesse. Men her skal vi konsentrere oss om eventuelle konsekvenser av utøvelse av styrevervet som sådant.

De viktigste bestemmelser finnes i straffelovens §§ 281-285. Disse har som hovedformål å beskytte kreditorene.

Strl § 281 gir en strafferamme på bøter eller inntil tre års fengsel for den som, noe forenklet sagt, under konkurs eller gjeldsforhandling gjennom uriktige opplysninger ”søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for fordringshaverne”.

Tilsvarende gjelder hvis man ”ved gave, salg til underpris, ødeleggelse, beskadigelse eller på annen måte søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for fordringshaverne”.

Gjelder det ”betydelige verdier” eller det foreligger ”andre særlige skjerpende omstendigheter” så økes strafferammen til 5 år.

Dette innebærer at styret har en betydelig opplysningsplikt overfor bobestyrer ved konkurs når det gjelder de reelle forhold. Her kommer begrepet ”bounndragelse” inn.

Strl § 282 gir en strafferamme på bøter eller inntil tre års fengsel for den ”som under tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring ved fortielse eller uriktige opplysninger eller på annen måte søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for en fordringshaver”.

Det normale skyldkravet i straffeloven er *forsett* (strl § 40) med mindre det er bestemt eller forutsatt at også en uaktsom handling er straffbar.

Utgangspunktet for strl §§ 281 og 282 er derfor *forsett* som skyldkrav. Men strl § 283 sier at også ved *grov uaktsomhet* i relasjon til §§281 og 282 kan bøter og fengsel idømmes, med en strafferamme på 6 måneders fengsel.

Strl § 283 a. har stor praktisk betydning. Her fastlegges skyldnerens, i vårt tilfelle styrets, plikt til å gå til skifteretten for å åpne gjeldsforhandling eller konkurs når man bør innse at man ikke ”vil kunne tilfredsstille alle fordringshaverne”, og dette vil påføre fordringshaverne tap. Det er dette som i juridisk dagligtale kalles ”å drive for kreditorenes regning”. Strafferammen er fengsel inntil 2 år.

Dog kan man drive videre hvis det skjer ”i forståelse med fordringshavere som representerer en vesentlig del av fordringsmassen med hensyn til både beløp og antall”.

Her har mange styreer stått overfor vanskelige avveininger. Ett forhold er hvor styret gjør en i og for seg gjennomtenkt vurdering, men kommer til ”feil” konklusjon. Mer vanlig er det nok at det inntrer en fortregning av den faktiske situasjon, man håper at ting skal bedre seg og venter for lenge med å gå til den oppgjørsform som skifteretten representerer.

Hvor grensen for straffbarhet bør gå i slike tilfeller kan diskuteres. Det bør ikke være slik at en økonomisk feilvurdering nødvendigvis blir straffbar. Straffelovens utgangspunkt om *forsett* er greit, det bør også ramme i slike tilfeller. Grensen går et sted i uaktsomhetsområdet. Spørsmålet er hvor grov uaktsomheten bør være før den straffesanksjoneres. Men lovbestemmelsen, som har de beste reelle hensyn for seg,

pålegger styret en klar aktsomhets- og handlingsplikt når fordringshavernes stilling er truet.

Strl § 284 straffesanksjonerer det som kalles *forfordeling*.

”Med bøter eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som gir noen fordringshaver fyldestgjørelse eller sikkerhet, skjønt han bør innse at han ikke vil kunne tilfredsstillе alle fordringshaverne, og at utsikten for dem til å få dekning blir betydelig forringet ”.

Også denne bestemmelse har stor praktisk betydning, og stiller ofte et styre, og kanskje ikke minst daglig leder, på store prøver når problemene nærmer seg.

I uttrykket ”bør innse” ligger en aktsomhetsplikt. Forutsetningen er for øvrig at utsikten til dekning skal være *betydelig* forringet.

Når problemene melder seg vil kreditorene fort banke på døren. Noen har sterkere pressmidler enn andre, f. eks. i kraft av å være leverandør av vitale varer. Og andre kan av andre grunner være mer aggressive. For styret og daglig leder kan det være vanskelig å håndtere en slik situasjon. Hva er konsekvensene av å gi én kreditor ”fyldestgjørelse”, men ikke de andre? Konsekvensen *kan* være at det redder virksomheten, og dermed gi grunnlag for etter hvert å gi også de øvrige kreditorer ”fyldestgjørelse”. Men konsekvensen *kan* også bli, hvis det ender i konkurs, at én kreditor kom unna på bekostning av de andre. Hvordan skal styrets, og evt. daglig leders, håndtering av saken da vurderes i lys av strl. § 284?

Her ligger en svært vanskelig problemstilling. To vurderinger vil kunne møte hverandre. Den ene er den vurdering som styret måtte gjøre i forkant. Den andre er den vurdering bobestyrer gjør i etterkant. Forskjellen er at styret satt med spørsmålet mens bobestyrer sitter med svaret.

Dette er enda et tilfelle hvor en ”god” protokoll (kfr. avsnitt. 6.7.2) vil kunne få stor betydning. Har styret gitt en god og gjennomtenkt begrunnelse for sin beslutning, hvor

hensynet primært har vært å ivareta kreditorfellesskapet, bør man gå klar av ”han bør innse” og dermed av strl § 284.

Strl § 285 setter en strafferamme på inntil 2 år for den som

”innlater seg på spill eller annet vågelig foretagende som står i misforhold til hans økonomiske stilling, med den følge at formuesstillingen forverres og fordringshaverne påføres tap”.

Det samme gjelder ved ”ødsel levemåte”, ”annen lettsindig adferd” eller ”ved grovt uordentlig forretningsførsel”. Dette gjelder ikke bare styremedlemmer, men *også* styremedlemmer. Formuleringene i strl § 285 kan selvsagt påkalle en viss munterhet, men innebærer i realiteten at styret skal sørge for at selskapet setter tæring etter næring for å beskytte kreditorene. Man kan ikke bare la humla suse, eller ta uforsvarlig store sjanser.

Kravet til årsakssammenheng ligger i formuleringen ”med den følge at”.

Strl § 285 annet ledd sier at:

”På samme måte straffes den som til fordel for seg eller andre tar penger eller varer ut av en næringsvirksomhet som han eier eller styrer, alene eller sammen med andre, når virksomheten går med tap eller ikke har tilstrekkelig overskudd til dekning av det som uttas, og han bør innse at formuesstillingen blir betydelig forverret og at fordringshaverne ikke vil kunne tilfredsstilles”.

Bestemmelsen inneholder en gjerningsbeskrivelse (”tar penger eller varer ut”), en situasjonsbeskrivelse (”når virksomheten går med tap”), en aktsomhetsplikt (”bør innse”) og en konsekvensbeskrivelse (”formuesstillingen blir betydelig forverret....”). Det er grunn til å anta at denne situasjonen lettest oppstår i selskaper hvor ene-eier er enestyre og daglig leder, eller i selskaper hvor båndene mellom eier, styre og daglig ledelse på andre måter er tette. Men også denne bestemmelse er en markering av styrets plikt til å ivareta kreditorenes interesser. Det er ikke slik at den som eier en virksomhet

uten videre fritt kan disponere virksomhetens verdier, så lenge virksomheten har fordringshavere.

8.3.3 Påtale

Det er opp til påtalemyndigheten (politiet eller statsadvokaten) å vurdere hvorvidt overtredelse av straffebestemmelsene skal følges opp i form av påtale, ikke selskapets egne organer. I praksis kommer mange slike saker opp i kjølvannet av en konkurs, hvor bostyret har oversendt saken til påtalemyndigheten med beskrivelse av mulige straffbare forhold.

I andre tilfeller, hvor det ikke er konkurs, er det styret som representerer selskapet utad, og som normalt går til anmeldelse på selskapets vegne. Et særlig spørsmål oppstår hvis styret selv er mistenkt som overtreder. Dette er ikke eksplisitt regulert i aksjeloven, men det kan være naturlig å anvende asl § 18-1, dvs. at generalforsamlingen utpeker en eller flere personer som skal opptre på vegne av selskapet.

8.3.4 Beviskravet

Ved erstatningssøksmål, og i mange tilfeller ved straff, er det tilstrekkelig å bevise uaktsomhet for å idømme ansvar.

Beviskravet for erstatningsansvar og straff er imidlertid forskjellig. For erstatning er det tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt, dvs. at det er mer enn 50 % sannsynlig at det forholder seg som anført. Et spørsmål er hvordan man regner prosenter i forhold til et erstatningskrav. 50-% - tallet må vel sees på som en anvisning på at dommeren skal "føle" eller vurdere at det er mest sannsynlig at det forholder seg slik.

For straffansvar gjelder et langt strengere beviskrav. Her skal det bevises utover enhver rimelig tvil, dvs. grensende til visshet, at den eventuelt straffbare handling er begått.

Konsekvensen er at det er lettere å få noen dømt til å betale erstatning enn til straff.

Dette er et forhold som allmenheten gjerne har vanskelig for å forstå – det at man strafferettslig kan bli frifunnet, men likevel bli idømt erstatningsansvar for det samme forhold.

8.4 Rettspraksis

I dette avsnitt vil det summarisk bli gjennomgått noen sentrale dommer knyttet til de problemstillinger som denne fremstilling tar for seg. Dommene er i truffet på grunnlag av tidligere lovgivning, men må i hovedsak antas å gjelde også under nåværende lover.

8.4.1 ”Klassiske” dommer

Rt. 1979 s. 254 - vedr. skadebegrepet og tap

Styreleder og forretningsfører i en boligstiftelse ble påstått å ha påført boligeierne tap ved å ha oppført et trimhus, noe som lå utenfor boligstiftelsens formål. Høyesterett kom til at de hadde misligholdt sine plikter, men styret og forretningsføreren ble likevel frifunnet for boligeiernes erstatningskrav fordi disse etter Høyesteretts oppfatning ikke hadde lidt noe *tap*. En av de tre grunnforutsetninger for erstatning var altså ikke oppfylt. Som Aarum sier (s. 115): ” At Høyesterett avviste at medlemmene var påført et tap på grunnlag av så vidt formelle betraktninger, indikerer at vilkåret om at tap er oppstått tas strengt”.

Rt. 1993 s. 987 – Stiansendommen

Spørsmålet var om erstatningskrav kunne fremmes overfor styret (styreformannen) av boet, eller måtte gjøres gjeldende av den enkelte kreditor. Dommen ble avsagt under sterk dissens (3-2). Flertallet mente at boet ikke kunne fremme erstatningskrav mot styret fordi det tapet som ble gjort gjeldende tilhørte de enkelte kreditorer. Og iflg. Aarum, s. 493: ”Utalelsens prejudikatverdi svekkes dessuten ved at tapsberegningen i saken åpenbart ikke var tilpasset de påberopte ansvarsgrunnlagene”. Dommen la til grunn at tapet utelukkende rammer kreditorerne og ikke selskapet og aksjonærene etter at selskap er blitt insolvent.

Rt. 1993 s. 1399 – Ytternesdommen

Denne dommen kom få måneder etter Stiansendommen, og her tok en enstemmig Høyesterett avstand fra flertallets rettsoppfatning slik den kom til uttrykk i Stiansendommen. Her gjaldt det erstatningsansvaret for revisor i forhold til selskapets konkursbo. Han hadde utvist grov uaktsomhet i forbindelse med bekreftelse av aksjekapitalens innbetaling i forbindelse med registrering av selskapet. Av Ytternesdommen fremgår at kreditorene nyter selvstendig erstatningsmessig vern som en del av selskapsinteressen.

Rt. 1993 s. 20 - Sjødaldommen

Problemstillingen er også her spørsmålet mellom selskapets og kreditorenes interesser. Aarum s. 154: ”Utgangspunktet er at kreditorinteressen ikke er erstatningsmessig vernet så lenge selskapet er solvent. Kreditorenes interesse kan ikke sies å være skadelidt om et solvent selskap påføres skade, Rt. 1992 s. 20 (Sjødaldommen). Så lenge selskapet er i stand til å dekke sine forpliktelser, er kreditorene ikke påført tap”. Insolvens blir da et viktig skjæringpunkt.

Den underliggende problemstilling i relasjon til styreansvaret er om styret ved sin erstatningsbetingende handling er ansvarlig i forhold til selskapet, evt. boet, eller i forhold til enkeltkreditorene.

Aarum s 155: ”At styret vanskjøtter forvaltningen av selskapets anliggender slik at selskapet blir ute av stand til å dekke sine forpliktelser, vil etter min oppfatning kunne være ansvarsbetingende både i forhold til selskapet og i forhold til kreditorene”.

Rt. 1931 s. 498

På grunnlag av Rt. 1931 s. 498 må det kunne slås fast at det ikke er uaktsomt av styret å velge ett av flere handlingsalternativer der ingen av disse fremsto som det beste for selskapet på handlingstidspunktet. Når det på handlingstidspunktet er usikkert hvilket alternativ som er til selskapets beste, bør styret kunne treffe sitt valg uten å ilegges erstatningsansvar i ettertid (Aarum s 366). Eller som Aarum treffende sier: ”Ofte er det lite hensiktsmessig å la styrets forretningsmessige skjønn erstattes av en domstols”.

8.4.2 Andre dommer

Av eksempler på andre dommer nevnes noen nedenfor. Alle går ikke direkte på styreansvar, men ligger i et tilgrensende område. Ansvarsgjennombrudd overfor aksjonærene er ikke tema i denne fremstillingen, men styrets rolle vil likevel ligge sentralt plassert i en slik problemstilling.

Rt. 1998 s. 276. Daglig leder, som også var styreformann og eneaksjonær, i et selskap som drev bruktbilsalg, ble holdt erstatningsansvarlig med hjemmel i aksjelovens § 15-1 for at det ved et bilsalg ble gitt uriktige og mangelfulle opplysninger om bilens kilometerstand. Han hadde selv mottatt relevant informasjon som burde vært gitt videre til kjøperen.

Rt. 1996 s. 742. Det ble forgjeves krevet erstatning for angivelige ukorrekte og utilstrekkelige opplysninger i forbindelse med innvilgelse av lån og tilskudd til oppføring av fabrikkbygg. Det ble ikke tatt stilling til om norsk rett inneholder en regel om ansvarsgjennombrudd, uavhengig av den ansvarsbegrensning som ligger i aksjeselskapsformen.

Rt. 1996 s. 672. Ansvarsgjennombrudd i aksjeselskapsretten. Spørsmål om et aksjeselskaps kreditorer kan gjøre krav gjeldende direkte mot selskapets aksjonærer, i dette tilfelle morselskapet. Selskapet Kongeparken AS gikk konkurs, og det ble ingen dividende til de uprioriterte kreditorer. Krav mot morselskapet om at det måtte hefte for fordringen etter en regel om ansvarsgjennombrudd førte ikke frem.

9 Hvordan beskytte seg

Det fremgår av det foregående at å være styremedlem kan innebære betydelig risiko for å bli trukket til ansvar, både sivilrettslig og strafferettslig.

Spørsmålet er da hvordan et styremedlem kan beskytte seg mot en slik risiko.

9.1 Gjøre god jobb

Det viktigste er å gjøre en god jobb. I dette ligger å utøve styrevervet samvittighetsfullt, sette seg inn i sakene, forberede seg, ta aktivt del i styrets behandling, stille kritiske og oppklarende spørsmål, legge vekt på hensynet til selskapet, dets eiere, ansatte og kreditorer, sørge for en dekkende protokoll. Et styremedlem som gjør det, bør gå klar av ansvar selv om virksomheten skulle ende med at utenforstående tredjemann blir påført tap.

9.2 Protokoll

Det er pekt på styreprotokollens betydning. Styreprotokollen skal dokumentere styrets forretningsmessige vurderinger og beslutninger. Den som har stemt for en beslutning står også ansvarlig for konsekvensene av denne. Er man uenig i den beslutning som flertallet stemmer for, for eksempel fordi man føler at den kan utløse ansvar, bør man kreve å få protokollert sin oppfatning (kfr. asl. § 6-29). Styreansvaret er individuelt, slik at man er ikke ansvarlig for andres oppfatning og stillingstagen. Men hvis man til stadighet føler behov for å protokollere dissenser, bør man kanskje stille seg spørsmål om det er naturlig å fortsette i styret.

9.3 Styreansvarsforsikring

Mange forsikringsselskaper tilbyr styreansvarsforsikring. Det man i hovedsak kan forsikre seg mot er erstatningsansvar som følge av uaktsomhet. Det er rimelig at man

ikke kan forsikre seg mot konsekvensen av forsett eller mot straffesanksjonerte handlinger eller unnlater, som f. eks. utroskap eller svik.

Ordningene som tilbys varierer. Generelt kan det sies at de er kostbare. Det er naturlig, og følger av alminnelige forsikringsmessige prinsipper. Det er relativt få selskaper som tegner slik forsikring, og erstatningsbeløpene kan bli betydelige når forsikringen først blir effektiv.

Da er det vesentlig billigere å gjøre en god jobb. Og mer tilfredsstillende.

Ulempen ved en styreansvarsforsikring er at den unødig kan inspirere et eventuelt bostyre eller andre til å forfølge et styre også i tilfeller hvor dette måtte være tvilsomt, med de belastninger det måtte medføre. I så måte er det en parallell til situasjonen med et styre hvor det sitter en eller flere åpenbart formuende personer, som dermed kan bli ekstra eksponert. Det at man har styreansvarsforsikring eller formue skal selvsagt ikke komme kreditorene til ulempe, men heller ikke til uberettiget fordel.

10 Utviklingstendenser

I dette avsnittet skal vi oppsummere noen hovedpunkter av hva som er nytt i den gjeldende aksjelovgivning, i forhold til 1976-loven, og hvilke tendenser man kan se. Punktene er kommentert forskjellige steder tidligere i fremstillingen. Lovene er kanskje ikke i seg selv lenger så nye, men i relasjon til rettspraksis må de fortsatt sies å være det.

10.1 Presiseringer i ny aksjelovgivning

Hovedpoenget er at styrets oppgaver og ansvar er blitt mer konkretisert. I det ligger en reell skjerpelse av styrets ansvar.

En vesentlig konkretisering ligger i asl § 3-4 som sier at

”Selskapet skal til enhver tid ha en egenkapital som er forsvarlig ut fra risikoen og omfanget av virksomheten i selskapet”

kfr. avsnitt 6.4.1 foran.

Denne bestemmelsen stiller krav til styrets vurdering av *risikoen* i virksomheten.

I forlengelsen av dette følger kravet til styrets *handleplikt* for å sikre en forsvarlig egenkapital.

Videre inneholder asl § 6-20 en selvstendig plikt for styreleder til å sørge for at viktige saker kommer til behandling i styret. Det betyr at styreleder må foreta en vesentlighetsvurdering, sørge for at sakene blir behandlet på riktig tidspunkt og vurdere om dette skal gjøres i eller utenfor møte.

Som omtalt i avsnitt 6.6 presiserer asl § 6-21 at daglig leder skal forberede saker i samråd med styrets leder. For styrets leder innebærer det at han må få en orientering fra

daglig leder, han må foreta en selvstendig vurdering av saksforholdet og han må forsikre seg om at det foreligger tilstrekkelig dokumentasjon.

Det er også en ny regel at det i asl § 6-19 åpnes for at saker under gitte forutsetninger kan behandles utenfor møte. Dette må formelt sees på som en ”lempning” i forhold til tidligere lovgivning, men kanskje mest som en fornuftig tilpasning til langvarig faktisk praksis. Det er mange eksempler på at styresaker er blitt avgjort pr. telefon eller ved annen fjernkommunikasjon, og at protokollen har blitt sirkulert for underskrift, selv om den utad kunne gi inntrykk av at her har det vært avholdt ”møte”, også med angivelse av tid, sted og deltagere. Et interessant spørsmål er: Hvor går grensen mot dokumentfalsk (strl kap 18)?

Asl § 6-22 inneholder en ny regel og presisering om at styrebehandling skal varsles på en *hensiktsmessig* måte og med *nødvendig frist*. *Hensiktsmessig* kan være både skriftlig, pr. telefon, eller i dag pr. e-mail, mens *nødvendig frist* skal gi styremedlemmene tid til forberedelse.

Daglig leders rapporteringsplikt overfor styret (asl § 6-15) er også en ny presiserende regel. Som tidligere nevnt skal det rapporteres minst hver måned i ASA og minst hver tredje måned i AS.

Asl § 6-19 (4) er også ny, og den sier at

”Daglig leder har rett og plikt til å delta i styrets behandling av saker og til å uttale seg, med mindre annet er bestemt av styret i den enkelte sak”.

Bestemmelsen må sees på som en kodifisering av det som vel har vært normal praksis i de fleste aksjeselskaper. Et selskap hvor daglig leder ikke deltar i styremøter, unntatt i spesielle enkeltsaker, har trolig et stort problem.

11 Konklusjon

Hovedkonklusjonen er at det å sitte i et styre innebærer flere plikter enn privilegier.

”Privilegier” er i denne sammenheng ment som et uttrykk for at det ofte oppleves som stas og personlig prestisjefyllt å inneha styreverv. Men i ”sannhetens øyeblikk” er det pliktene og oppfyllelsen av disse som vil slå igjennom.

Mange synes å legge til grunn en forventning om at styreansvaret må påregnes å bli stadig strengere. Så langt er det ikke lett å underbygge dette i rettspraksis, men formodningen kan godt komme til å vise seg å ha noe for seg.

Her vil lovgiver og rettsapparatet komme til å stå overfor vanskelige avveininger. Som det er sagt tidligere i fremstillingen, lovgivningen må ikke være et mål i seg selv, men et virkemiddel for å fremme økonomisk vekst og utvikling som basis for det livsgrunnlag samfunnet skal ha. All økonomisk virksomhet innebærer risiko. Et viktig spørsmål blir da: Hvor skal risikoen plasseres? Er en skjerping av styreansvaret et hensiktsmessig svar i så måte?

For å vurdere dette kan man som en illustrasjon ta utgangspunkt i en analogi fra rettsøkonomien: Er det hensiktsmessig å innføre strengere straff for omsetning av heroin? Skjerpet straff for heroin-omsetning vil føre til en opplevd høyere kostnad for omsetningsleddet. Det vil gi tilbudskurven for heroin det som økonomene kaller et positivt skift. Vi skal ikke gå nærmere inn i det markedsteoretiske grunnlag for en slik tilpasning. Men konsekvensen blir at prisen på heroin øker. Og hvis det er slik at brukerne må ha heroin uansett, dvs. at etterspørselskurven er sterkt uelastisk, så blir det bare en liten reduksjon i etterspørsel og forbruk. Da må heroinbrukerne skaffe seg økte økonomiske midler. Dette skjer gjerne ved annen kriminalitet, som ran, innbrudd og tyveri. En skjerpet straff for omsetning av heroin kan derfor få som konsekvens at den totale kriminalitet i samfunnet øker. Og det var kanskje ikke meningen.

Hva så med et skjerpet krav til styrearbeidet? Kan vi se lignende effekter her? Når situasjonen i et mulig ansvarstilfelle skal gjennomgås, bør det første spørsmål være "Hvorfor gikk det galt?" og ikke "Hvem har skylden?". Bobestyrere og borevisorer, uten særlig personlig risiko men kanskje med behov for å begrunne eget salær, kan ha lett for å starte med det siste spørsmålet. Skjerpede krav til styremedlemmene kan virke som en oppfordring i så måte. Konsekvensen kan da bli at de "smarte", de "flinke" holder seg unna styrebordet. Muligens involverer de seg i stedet som rådgivere, mot god betaling, men uten å ta styreansvar. De "naive" fortsetter kanskje i styrene. Følgen av skjerpede krav kan derfor bli at kvalitetsnivået i styrene synker, og at effekten blir den motsatte av lovgivers intensjon.

På den annen side: Det finnes nok av eksempler på at styreposisjonen blir misbrukt til egen vinnings fordel, eller til andre lite beskyttelsesverdige formål.

Lovgivers og rettsapparatets utfordring er å sikre et system og en rettstilstand som skiller de unnskyldelige feil fra de klanderverdige.

Det kan være en vanskelig balansegang.

Litteraturliste.

- Andenæs, Mads Henry. *Konkurs*. Oslo 1999.
Andenæs, Mads Henry. *Aksjeselskaper. Allmennaksjeselskaper*. Oslo 1998.
Eskeland, Ståle. *Strafferett*. Oslo 2000.
Lødrup, Peter. *Lærebok i erstatningsrett*. 4. utgave Oslo 1999.
PriceWaterhouseCoopers. *Styreboken: Din guide for ansvarlig deltagelse*. Redigert av Øyvind Thorsby. Oslo 1999.
Aarbakke, Magnus. *Ansvarlige selskaper og indre selskaper*. 5. utgave 2000.
Aarum, Kristian Normann. *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper*. Oslo 1994.

Forarbeider.

NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper
Ot prp nr 36 1993-94 Om lov om aksjeselskaper
Innst O nr, 45 1994-95 Innstilling frå justiskomiteén om lov om aksjeselskap

NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning
Ot prp nr 23 1996-97 Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)
Ot prp nr 39 1996-97 Om lov om endringer i annen lovgivning som følge av ny aksjelovgivning m.v.
Innst O nr 80 1996-97 Innstilling frå justiskomiteén om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven), og om endringar i anna lovgjeving som følgje av ny aksjelovgjevning m.m.
Forhandlinger i odelsting og lagting